

ELŐFIZETÉS.

HELYSEN:

Egy évre ..... 28 korona.
Fél évre ..... 14 korona.
Egy negyed évre ... 7 korona.
Egy hónap ..... 2 k. 40 f.

VIDEKEN:

Egy évre ..... 28 korona.
Fél évre ..... 14 korona.
Egy negyed évre ... 7 korona.
Egy hónap ..... 2 k. 40 f.

ARADI KÖZLÖNY

POLITIKAI NAPILAP.

SZERKESZTŐSÉG:

Aradi és csanádi egyesült
vasutak palotájában.
TELEFON-SZÁM: 167.

KIADÓHIVATAL:

Aradi Nyomda Részvény-
Társaság.
József főherceg-ut 22. sz.
TELEFON-SZÁM: 151.

Arad, 1916.

Főszerkesztő:
Stauber József.

Szerda, szeptember 20.

Petrozsény előtt állnak csapataink.

(Nagy sikereink az oroszok el-
len.)

Budapest, szeptember 19. (Hivatalos.)
A főhadiszállás jelenti:

Keleti haretér:

Románia elleni harc vonal:

Hátszegtől délkeletre a románokat
Merisoron túl Petrozsény felé vissza-
vertük. A Gergány és Kelemenhegy-
ségben szoros harci érintkezés.

Károly főherceg lovassági tábornok
arcvonala:

Bukovinában az oroszok folytatják
támadásaikat. Dornawatra két oldalán
román hadseregrészek is együtt har-
colnak. Az osztrák-magyar és német
csapatok az ellenségnek helyenként a
legnagyobb agyuntűzzel bevezetett táma-
dásait mind visszaverték. Ludovától
délkeletre az ellenség harc vonalainak
egy keskeny részét kissé nyugatra
szorította. Lipnica-Doinánál a német el-
lentámadás további tért nyert.

Lipót bajor herceg vezértábornagy
hadcsoporthja:

Böhm-Ermolli tábornok hadsere-
gének előterén sikeres portyázások.
Fath tábornok hadcsoporthja bevette a
Zaresce hídfőt (Stobichvától délre.)
Clausius tábornok osztrák-magyar és né-
met csapatai átgázoltak négy egymást
követő vonalon. 31 orosz tisztet és
2511 főből álló legénységet elfogtak
és 17 gépfegyvert zsákmányoltak.

Olasz haretér:

A karszti fensikon a tegnapi nap,
miután a harcban állt olasz hadak tá-
madó ereje láthatólag elfogyott, csende-
sebben telt el. Az ellenség szörványos
előretöréseit visszavertük. Délután az
ágyuharc különösen a fensik déli sza-
kaszán több órán át igen heves volt.
E helyütt a csata kezdete óta tanusi-
tott vitéz kitartásával a 102 számú
gyalogezred tüntette ki magát. Flitsch-
nál és Farani alpok gerincén csapa-
taink több gyengébb ellenséges oza-
tag támadását visszaverték.

Délkeleti haretér:

Csapatainknál nincs semmi külö-
nös esemény. Höfer altábornagy, a ve-
zérkari főnök helyettese. (Miniszterel-
nökség sajtóosztálya.)

Letiporjuk az oláhokat.

Arad, szeptember 19

Földet rázó viharok szelét érez-
zük! Gigantikus energiák lendülő ke-
rekének robaját, mely átgázol az ösz-
szetorlódt események khaosán, s
könyörtelenül eltípor mindent, ami
utjába áll.

Nem érzitek-e aggodó szívek, hogy
lavina indult meg: az örökkévaló
igazság fel nem tartóztatható lavínája,
melyet a hegyről a völgybe eget-
földet rázó menydörgés dönt le!

Megindult, ... jön, ... előtte or-
kán-paripák száguldanak, nemzetek
rohaanak, hadseregek gomolyganak,
utána vér folyamok usznak, üszkös
városok haldoklanak, s a mezőkön,
amelyeken keresztül száguld, nem nő
a földből más, csak ezernyi és ezer-
nyi sárkereszt ...

A legrettenetesebb lavina az, amely
valaha a világ csúcáról megindult.
Rettegve nézte minden földi lélek,
hogy elsőpró árja merre zudul, mely
irányba fordul?

Erzitek-e a nemzetek sorsát meg-
fordító percekben, hogy a mindent
elsőpró hatalom ereje merre fordult?

Nem kél-e lelketekben a remény-
ség szivárványa s nem takarja-e be
hétszínű selymével krisztusi szenvedé-
setek hét sebet?

Az igazság indult meg, hogy ki-
nok göröngyein, szenvedések erdején
át érkeztek — az utolsó ítélethez!

Dobrudzsa mezőiről indult meg a
lavina, hol oláh, orosz, szerb serege-
ket separt el s onnan átzugott az orosz
frontra, hol kimerült, lihegő ember-
csordákat tiport el, hogy hullák, sebe-
sültek és foglyok ezrein át száguldjon
az erdélyi harcok fergegei közé. S
megindult itt is az oláh futás. Hátszeg-
től délre rémülve menekül már Petro-
zsényre a dobrudzsai orgyilkosok nem-
zetének söpredéke. Utána hollók szá-
lanak s mire kétszer megújul a hold,
tisztá lesz Erdély a boeskorok nyo-
mától s beszennyezett fehér havasai
alatt újból felépülnek a mi drága ol-
táraink, hogy rajtuk újra „honszerel-
münk mécsvilága” égjen.

A magyar miniszterelnök ma je-
lentette ki, hogy Oláhország letiprásá-
nak ideje nincs messze ... A történe-
lem igazságait megcsufoló nációnak
közeledik a végórája ... Erzitek-e ...

A lavina megindult ...

Erdélyben megvertük az oláhokat.

— Mackensen betört: az új oláh-orosz
állásokba. —

Berlin, szeptember 19. (Hivatalos.)
A nagy főhadiszállás jelenti:

Nyugati haretér:

Rupprecht bajor trónörökös vezértá-
bornagy arcvonala:

A Somme területen a rossz időjá-
rás behatása folytán nem volt na-
gyobb harci tevékenység. A tüzéségi
tűz mindemellett helyenként nagyon
élénk volt. Rinchytől keletre néhány
teljesen összelőtt árkot átengedtünk
az ellenségnek és Relloy és Verman-
jeauvillelelennél részleges támadásokat
visszavertünk.

A német trónörökös arcvonala:

A Maas mentén, a Moeret Homme
nyugati lejtőjén, a franciák támadás-
sal átmenetileg egyik árkunkba ju-
tottak.

Keleti haretér:

Lipót bajor herceg vezértábornagy
hadseregének harc vonala:

Bernhardi tábornok német és osz-
trák-magyar csoportjai Dlausius tábor-
nok vezetése alatt Zarascetől északra
a Stochod mentén erősen kiépített
orosz hídfőt rohammal bevették, egész
a keleti partig üldözték az ellenséget.
31 tiszt, 2511 főnyi legénység és 17
gépfegyver jutott kezünkre. Perpelni-
kinél (a Szereth és Stripa között) egy
német vadászjárőr 2 tiszt és 80 főnyi
legénységet elfogott.

Károly főherceg lovassági tábornok
hadsereg harc vonala:

A Marawjowka menti ellentámadá-
sunk több sikereket eredményezett. A
foglyok száma több mint 4200-ra
emelkedett. A Kárpátokban Smotrec-
től egész Kirlibaba vidékéig élénk
harcok vannak. Különböző erős orosz
támadásokat visszavertünk. Ludova
területén az ellenség kis előnyöket
ért el. Dornawatra mindkét oldalán
az oroszok és románok eredményte-
len rohamkísérletek közben súlyos
veszteségeket szenvedtek. Erdélyben
Hátszegtől délkeletre Staabe tábornok
csapatai megverték a románokat. Az
ellenséget üldözzük.

Balkán hadszíntér:

Mackensen vezértábornagy hadcsop-
orthja

Szöveiséges csapatok több helyen be-
nyomultak a tegnapi előkészített orosz-
román állásokba.

Macedóniai hadszíntér:

• Florina medencében új harcok fejlődtek. **Ludendorff, első főszállás-mester.** (Miniszterelnökség sajtóosztálya.)

**Polónyi,
a 67-es törvény védője.****(A képviselőház ülése.)***Forrási tudósítónkól.*

A képviselőház ülését ma délelőtt **Beöthy Pál** elnök féltenegy órakor nyitotta meg és bejelentette, hogy **Gedeon Aladár** sürgős interpellációra kért és kapott engedélyt, az erdélyi menekültek marháinak értékesítése tárgyában. Bejelentette, hogy a napirendre **Apponyi Albert** gróf és **Andrássy Gyula** gróf indítványai vannak kitűzve.

(Tisza legyen a külügyminiszter.)

Ezután **Mezőssy Béla** szólalt fel. Beszédében kifejtette, hogy a magyar országgyűlés nem nézheti el tétlenül, hogy egy zártkörű társaság korlátlanul rendelkezék az egész nemzet erejével. A delegációk összehívása ellen nem érv az osztrák delegátusok megbízhatatlansága. Nagyrészt ezeknek loyális, csupán a csehek nem, noha a cseheket, különösen **Potioreket** a miniszterelnök a háboru kitorése után is erélyesen védelmezte. A delegációk összehívása a monarchiára nézve nem veszélyes. Csupán a **Tisza**, **Burián** és **Stürgkh** triumvirátusra veszedelmes. Az osztrák delegáció ugyanis **Stürgkh** miniszterelnököt megbuktatná.

Ezután rátér beszédében diplomáciánk hibáztatására.

— A szalon diplomaták ballépése — mondja **Mezőssy** — százezrek életét döntötte veszélybe. A bolgár követ jól előre tudta, hogy a háboru Romániával elkerülhetetlen és e szerint informálta Bulgáriát. Ezért a bolgárok fel is készülték a román határokon. Kijelenti ezután, hogy **noha bizalmatlan Tisza István gróf politikája** iránt, mégis szívesebben őt látná a külügyminiszteri székben, mint a **szürke Buriánt**. **Burián** azt hangoztatta nyilatkozatában, hogy tudta, hogy Románia készülődik. Az óvintézkedéseket mégis elmulasztották megtenni. Garanciák kellene nekünk ahhoz, nehogy **Potiorek**ok, akik Erdélyben fejjeszteségeket okoztak és másodszer szerepeltek, harmadszor és negyedszer is szerepelhessenek. A hadseregszállítások nagy része Ausztriára esik. Szükséges a delegációk összehívása, nehogy néhány száz főnyi társaság...

Közbeiktatások a baloldalról: Banda!

Mezőssy Béla: ... mindent megteheszen akkor, amikor százezrek véreznek. A delegációk hadügyi bizottsága ellenőrizhetné a hadseregszállításokat és abban rendet teremthetne.

(Winkler altábornagy parancsa.)

Ezután **Polónyi Géza** szólalt fel. Fejtette, hogy az 1867. évi 12-ik törvények megbukott. Ismerteti a törvények keletkezésének történelmi körülményeit, a törvények közjogi erejét, amely deklarativ jellegű és rendelkezéseket nem statvál. Kijelenti, hogy **Andrássy Gyula** gróf indítványát elfogadja és támogatja. A miniszterelnök álláspontja még a 67-es törvényekkel is ellenkezik. A delegációk összehívása nem jelenti az Ausztria belügyeibe való beavatkozást. A törvények értelmében a királynak kötelessége összehívni a delegációkat. Megtörténhetik, hogy a miniszterelnök ellenkezése folytán **ötélség** nem hajtja végre a törvényben előírt kötelességet, amiért végsőrendben a miniszterelnököt kellene törvény elé állítani.

Háromnegyed egy órakor az elnök szünetet rendelt el.

A szünet után **Polónyi Géza** folytatta beszédét. A miniszteri felelősség kérdését fejtegette. Azt kérdezi, vajjon nem-e rejtdzük az indítvány elutasítása mögött az az elv, hogy a külügyminiszter nem hajlandó még csak elvileg sem felelősséget vállalni a történetekért. **Azaz, hogy a miniszterelnök a delegációk össze-**

hívását megtagadja, kizárja a lehetőségét annak, hogy a közös miniszterek jogilag felelőségre vonassanak. Nincs helye a parlamenti háboruskodásnak, különösen akkor nincs, ha azokat a szörnyű dolgokat vesszük figyelembe, melyeket a minapi zárt ülésen **Urmánczy** a hadvezetőségről elmondott. Lehetetlenség, hogy felelőségre ne vonjuk a közös minisztereket, amikor az állampolgárok életéről van szó. Százezrek élete függ egyes tábornokok könnyelműségétől és butaságától. **Polónyi** felolvassa **Winkler** altábornagynak egy napiparancsát, amely lázít a parlamentarizmus ellen. A német nyelven írott parancs arról szól, hogy az ellenzéki faktorok megakasztó munkájával szemben a hadvezetőség megmentette a hazát és a hadvezetőség szabad kezét nyert a háboru szükségleteinek fedezésére.

Felkiáltások: Hallatlan, hazadik!

Polónyi Géza: Természetes dolog, hogy a közös miniszterek kötelesek a képviselőházban megjelenni, ahol őket felelőségre kell vonni.

Pallavicini György őrgróf szintén azt hangoztatja, hogy a delegációk összehívása feltétlenül szükséges. Igen élesen kritizálja Erdély védelmére történt katonai intézkedéseket, illetve mulasztásokat és kijelenti, hogy az ország az igazságot és világosságot követeli, nem megtorlást, hanem megnyugvást keres és ezért lehetetlen azt állítani, hogy senki sem hibás. Beszéde végén a következő határozati javaslatot nyújtja be:

— Mivel erdélyi határaink védelmére nem történt megfelelő intézkedés, sem pedig a menekülésre nem készítették elő a lakosságot, úgy, hogy számos áldozat és anyagi kár történt, ami elkerülhető lehetett volna: Küldjön ki a Ház egy bizottságot, amely állapítsa meg, hogy kit, vagy kiket terhel a mulasztás és kik felelősek ezért. A bizottság tegyen jelentést a Háznak.

Az elnök az ülést négy óráig felfüggeszti.

(Magyar békéfeltétel.)

Az ülést délután negyed öt órakor nyitotta meg **Szász Károly** alelnök. **Ugron Gábor** szólalt fel a délutáni ülésen elsőnek. Kijelenti, hogy nem akar a delegációk összehívásával általában foglalkozni, a delegációk összehívásának szükségességét száz dolog is bizonyítja. Külügyminiszterünk az egyik hibát a másik után követi el. A háboru kitorésekor Anglia semlegességére számítottunk. Kiadott vörös könyvünk egy idegbeteg ember munkája. Ha az oláh hadüzenet katonai meglepetés volt, akkor hogyan történhetett olyan gyorsan **Mackensen** diadala. Nehéz tüzéségét két nap alatt vitték **Tutrakán** alá? — kérde **Ugron**. Hétnyolc hadosztályt repülőgépen szállítottak? A külügyminiszter nyilatkozatából meglátszik, hogy tudtak Románia készülődéséről, arról azonban sajnos nem tudtak, vagy csak a hadüzenet után tudtak, hogy az oroszok ultimátumot küldtek Romániának. A békéről addig szó sem lehet, míg Magyarország területi integritása nincs helyreállítva. Bizonyítékaim vannak arra nézve — mondotta — hogy diplomáciánk igen is pontos jelentéseket küldött és a legapróbb részletekig informálta a hadsereget az oláh készülődéséről és ennek ellenére sem történt semmi Erdély védelmére. Czernin föderalista alapon szeretné elképzelni Magyarországot. Mikor a miniszterelnök Czernin kinevezése után ért támadásakor megvédelmezte, azt mondotta nekünk, csak oly feltétellel lett követté, hogy meggyőződését fel fogja függeszteni. Czernin 1914. januárjában tett nyilatkozataiból az látszik, hogy mint követ is megmaradt régi meggyőződésénél. Czernin alkalmatlan volt a magyar érdekeknek **Bukarestben** való megvédésére.

Ezután áttér a lengyel-kérdésre, rámutat az orosz törekvésekre, az önálló Lengyelország és a lengyel hadsereg alakítására. Sokkal kívánatosabb lenne, ha a lengyeleket a Habsburg uralom alatt tudnók. Hibáztatja, hogy Ausztriában lehetőleg mellőzzék a lengyeleket és a német nyelvet erőszakolják rájuk. A lengyeleket csak eddigi helyzetük megjavításával lehet megnyerni. Végül kijelenti, hogy a külügyminiszter nem rendelkezhetik a magyar nemzet vérééről és vagyonáról felelőtlenül és ezért az indítványokat elfogadja. Ha a többség

elutasítaná, úgy ez annak lenne bizonyítéka, hogy helyesli az elkövetett hibákat.

(A csehek halála.)

Szreocsányi György: A jelenlegi súlyos körülmények közt az ellenzék kötelessége hogy, rámutasson az elkövetett hibákra. Sajnálja, hogy egyetlen munkapárti erdélyi képviselő sem emel szót a szerencsétlen erdélyi menekültek ügyében. A hibák leplezése csak azoknak érdeke, akik segítettek azokat elkövetni. Jelenleg szépitik, titkolják a hibákat és tetézik az élelmiszer ellátás kérdésében elkövetett baklövéssekkel. A delegációk nyugodtan összehívhatók és az osztrák parlament zavartalanul működhetnék, hiszen a csehek **Stürgkh**-nek hálálra kötelezettek. Azonban úgy hiszi, hogy **Stürgkh**-nek az ellenőrzés lenne kellemeden. Rámutat arra, hogy a miniszterelnök kívánságára eltöltötte az osztrák lapoknak, hogy a magyar parlament mostani ülészakával behatóan foglalkozzanak. Majd rá tér **Burián**nak ismert intervjújára és hibáztatja, hogy ha tudtak Románia készülődéséről, még is védtelenül hagyták Erdélyt. Hibáztatja, hogy az erdélyi helység neveknek magyar nevei helyett a régi szász neveket használják. Hibáztatja, hogy a veszedelmes kétszínű Romániával nem számoltunk már le régebben. A miniszterelnök felelősége a jelen körülmények között illuzorius és ezért rendszer változásnak kell bekövetkezni. Hogy a nemzet jövőjét biztosíthassuk, új férfiaknak kell mielőbb jönnök, nehogy későn legyen minden.

Az elnök ezután a vitát félbeszakítja és azt holnap fogják folytatni.

(Interpellációk.)

Ezután felolvasták az interpellációs könyvet. A már ismeretes interpellációkon kívül **Barabás Béla** az ötven éves népfelkelők hazabocsátása ügyében interpellál, **Szterényi József** és **Sümegi Vilmos** az erdélyi menekültek ellátásáról, **Károlyi Mihály** gróf a külügyi események tárgyalásainak jövőbeni menetéről, **Beck Lajos** pedig a hadvezetőségben várható változásokról terjeszt elő interpellációt. Az interpellációkra a holnapi ülés végén térnek át.

A képviselőház ezután áttér **Gedeon Aladár** sürgős interpellációjának tárgyalására, aki elmondja, hogy az erdélyi menekültek helyzetét kihasználják és a marháikat olcsón elkötyavetyélik. Ezért sürgős intézkedést kér.

Az interpellációra **Ghillányi Imre** báró földművelésügyi miniszter nyomban válaszolt. Kijelenti, hogy a marhaállomány felbecsülésével bizottságot bíztak meg. Ezek tagjai az egész hadsereg szükségleteiről gondoskodnak. A bankok kijelentették, hogy a haszontól eltekintenek s az árakat azért szabták meg olyan olcsó áron, miután a szállítás következtében a marhák leromlottak, sőt gyakran teljesen elérték-telenedtek. Különbön csupán végszükség esetén kell a tulajdonosoknak marháiktól megválniuk.

A Ház a miniszter válaszát tudomásul vette és ezzel az ülés nyolc órakor véget ért.

A kormány az erdélyi menekültekért. *Budapestről táviratozza tudósítónk:* A munkapárt ma este értekezletet tartott, melyen **Dániel Gábor** megemlékezett az elhunyt **Telegdy József** érdemeiről, melyet jegyzőkönyvben megörökítettek. Ezután **Illés József** ismertette a miniszterelnöki jelentést a kivételes hatalom igénybevételéről. Ezután **Hantos Elemér** szólalt fel. Szükségesnek tartja, hogy Erdélyben ha nemis vagyonsági, de eljárási moratoriumot léptessenek életbe. Felkérte a pénzügyminisztert, hogy intézkedjék a menekültek érdekében, hogy a Pénzügyintézet Központhoz tartozó vidéki intézetknél, a betevők előleget kaphassanak betétjeikre és hogy segítsen valamelyes módon sürgősen az aprópénz hiányon is. **Tisza István** gróf miniszterelnök a felszólalásra megnyugtató kijelentéseket tett. Elmondta, hogy a közellátás zsírban, cukorban, petróleumban és gyufában nem fog szükségét szenvedni. Az erdélyi részre a szükséges moratoriumszerű intézkedéseket épen a tegnapi minisztertanács állapította meg, az erre vonatkozó rendelet holnapután a hivatalos lapban is megjelenik. Az értekezlet a kormányjelentést tudomásul vette.

Szebenben szeptember 17-én.

(Ma hozták Aradra a szebeni adóhivatal könyveit.)

— Az Aradi Közlöny tudósítójától. —

Az Aradi Közlöny más helyén megírja, hogy a nagyszebeni adóhivatal könyveit és fontos okmányait ma hozták el a hivatal tisztviselői Aradra. Munkatársunknak alkalma volt ma este beszélgetni Kanabé Géza adótisztval, aki Sip Gusztáv számvizsgálóval és Ince Rezső adótisztval, kartársaival együtt vállalkozott arra, hogy elutazik Szebenbe és Aradra szállítja az ottmaradt könyveket. Ma érkezett meg a rendkívül érdekes utról és a következőket mondotta el az Aradi Közlöny tudósítójának:

— Minthogy az oláhok hadüzenete után csak épen annyi időnk volt, hogy nagy sietve elhagytuk a várost, legfőbb gondunk az volt, hogy a hivatalban őrzött értékeket helyezzük biztonságba. Ez meg is történt és én azokat két ládába csomagolva felszállítottam Budapestre. Azonban a számféjtéshez és a tisztviselők járandóságainak kifizetésére főkönyvre is szüksége van a hivatalnak és ezért két kollégámmal és két szolgálóval együtt szeptember 10-én elindultunk, hogy visszamegyünk értük Szebenbe. A szükséges engedélyek birtokában vonaton tettük meg az utat Kolozsváron át Vizaknánig. Itt jelentkeznünk kellett a katonai parancsnokságnál, ahol megadták az újabb engedélyt, de figyelmeztettek bennünket, hogy nem minden veszély nélküli vállalkozás be menni a városba. A veszéllyel természetesen nem törődhattünk, mert nem róltunk, hanem hivatalos kotelességünkről volt szó, másrészt már az uton arról győződünk meg, hogy a szebeni lakosság teljesen nyugodtan viselkedik és nem is látja veszélyesnek a helyzetét. Kiskapuson ugyanis találkoztam egy szebeni kereskedőnek a feleségével, aki beteg férjét akarta meglátogatni Kolozsvárt.

— En inkább vissza megyek Szebenbe — mondotta az urinó — mert ott legalább nyugalom van, míg itt az utazás közben annyi baj és kellemetlenség éri az embert, hogy terhesebb az élet, mint a városban.

— Vizaknán a katonai parancsnokság a legelőzékenyebben rendelkezésünkre bocsájtotta a szükséges fuvarokat és innen két szekérrel, megfelelő katonai fedezettel bocsájtott utunkra. Mikor beérkeztünk a városba, éppen egy orosz repülőgép keringett felette és a közönség a piac téren csoportokba verődve bámulta a pilóta produkcióit, aki néhány kör leírása után déli irányban eltűnt. Mihelyt esteledett, a városra a legmélyebb csend borult, mert este nyolc órakor senkinek sem szabad az utcán tartózkodnia, minden üzletnek és nyilvános helyiségnek zárva kell lennie. A katonai őrzőket megkezdte az útját.

Természetes, hogy a megérkezésünk után egy fél órán belül meggyőződünk arról, hogy a szebeni rémhírekből egy szó sem igaz. Tény az, hogy egy-két házra belőtték magukat az oláhok, így például a régi hadtestparancsnoksági épület, a János templom, az Általános takarékpénztár, a Szász takarékpénztár és a főgimnáziumnak a teteje jelentéktelen károkat szenvedtek. Megsérült továbbá Préda dr. és Russzu dr. ügyvédek háza, a Rieger ház, valamint a vasúti pályaudvar épületének a teteje. A legnagyobb kár, ha ugyan nagy kárnak lehet nevezni, Babos óras mester üzletét érte, mert a kirakatát lőtték össze az oláhok, úgy hogy most az be van deszkázva.

— A lakosságot teljesen nyugodtnak és bizakodónak találtuk. Az élet zavartalanul folyik, az üzletek mind nyitva vannak és délután

a „Római császárhoz” címzett szálloda kávéháza zsufolásig megtelik a városban maradt polgárokkal, akik a háborúról beszélgetnek itt. Más kávéház nincs a városban most. Este hat órakor van a vacsora a szálloda éttermében, mert nyolc órakor ennek is zárnia kell. Élelmiszerek van bőven és az árak olcsóbbak, mint a béke idején. Még kőbányai sört is kaptunk, rendes, fel nem emelt áron. A villanyvilágítás zavartalanul működik, a villamos vasut azonban csak teherszállítással foglalkozik és a szállítást csak megrendelésre eszközli. Sajnos, a vízvezeték nem funkcionál és a polgárság a patak vizét issza. A rendre a katonai őrzőket, pénzügyőröket és a csendőrségen kívül fehér karszalagos polgárőrök vigyáznak. A csőcseléket féken tudják már tartani. Ugy értesültem, hogy csak a menekülés első két napján történt meg, hogy üresen hagyott lakásokba betörték.

— A katonai parancsnokság itt is rendkívül előzékeny volt velünk szemben és a parancsnok automobilon bocsájtott rendelkezésünkre, hogy a hivatal könyveit elszállíthassuk a vasútra. Megérkezésünk után nyomban elmentünk a hivatalba, amelyet teljesen érintetlenül, abban az állapotban találtunk meg, ahogy azt elhagytuk. Lakásaink is teljesen rendben voltak és sértetlenek maradtak. A csomagolás megtörténte után aludni tértünk és egész éjszaka egy hang nem zavarta meg álmunkat.

— Szerdán, mint azt a hivatalos jelentés is tudtul adta, a várostól délnyugatra, Szecsennél nagyobb ütközet volt és a mieink ágyutűzzel vorték vissza az előnyomulni akaró ellenséget. Ekkor a lakosság, az ágyuzás ideje alatt, a pincében tartózkodott. Péntek délután négy óra tájban az oláh tüzérség egy-két lövést adott le, gránátot vetett a városra, amelyek azonban semmi kárt nem okoztak. Este újra megkezdődött az ágyuzás és a gyárvárosi vasútállomásra, valamint a környékre harminc-harminöt lövés esett, azonban egyetlen gránát sem talált és semmi kárt sem okozott. Ejjél után a mieink pergő tüzzel válaszoltak és néhány perc múlva el is hallgatott az ellenséges tüzérség. Vasárnapig teljes csend volt Szebenben, amint, a még két napig ott maradt kartársaimtól tudom. En ugyanis péntek éjszaka a hivatal ingóságait vivő vonattal Aradra utaztam.

— Hogy a helyzet mennyire megjavult, semmi sem bizonyítja jobban, minthogy arról értesültem a szebeniektől, hogy a főszolgabíró-ság már visszatért és Ruzs községben már megkezdte működését, sőt a vármegye is rövid időn belül a megye területére érkezik és ott folytatja működését.

LEGUJABB.

Beggel fél 3 órakor érkezett jelentés.

Budapest. A sajtószállásról jelentik: Ferdinánd bolgár cár 15-ön Boris trónörökösrel és egész kíséretével trónörökösünk főhadiszállására érkezett. Este diszlokoma volt. Másnap együttesen meglátogatták Kövess Hermann vezérezredes arvonálát. Meglátogatták a 21-dik huszárezredet, melynek a bolgár cár a tulajdonosa. Majd átnyújtotta Kövess vezérezredesnek hadseregének jelvényét. A huszárok között számos kőbányai cseréti ki. Trónörökösünknek

a bolgár vitézségi lovagkeresztet adományozta. Este Boris trónörökösrel és kíséretével együtt elutazott.

Budapest. A sajtóhadiszállásról jelentik: A hadseregpáncsnokság előterjesztésére a király megengedte, hogy a lengyel légió ezen túl a „lengyel segítő csapat” nevet viselje és hogy megfelelő módon kibővítsék, a légióhoz beosztott tisztok a légió egyenruháját viseljék és végül, hogy a lengyel légió ezredei lengyel ezredszászlókat kapjanak.

Budapest. A sajtóhadiszállásról jelentik: Szeptember 17-én az olasz fronton mindkét részről élénk repülőtevékenység volt. Az Étsch völgyben Kis szakaszvezető, tábori pilóta heves légiharcban egy Caproni gépet látott Chizolánál, Moreitól félre annyira megrongálódott hogy az lezuhant. Kis ezzel már a második ellenséges nagy repülőgépet kényszerítette le szállásra.

Visszarendelték Dornawatrára a vasutasokat.

— Az Aradi Közlöny tudósítójától. —

Tegnap Kolozsvárt járt Schneller József osztrák államvasúti főfelügyelő, aki ezelőtt tíz nappal hagyta el Dornawatrát. Schnellert, s vele együtt még több magasrangú vasutast most táviratilag visszarendelték Dornawatrára és odaváló utazásuk közben szálltak ki Kolozsvárt. Egy újságírónak alkalma volt beszélgetni a magasrangú tisztviselőkkel. Schneller főfelügyelő a következőket mondotta:

— Ötödikén jöttünk el Dornawatráról, s akkor a helyzet meleg volt. Az oroszok óriási erőfeszítésekkel támadták Dornawatra környékén és mindenáron ki akarták erőszakolni a Mesti-Kanestini való átkelést. Ennek a percerőperere fokozódó hevességű harcok volt az eredménye, hogy több vasúti tisztviselő elhagyta Dornawatrát és valószínű, hogy a helyzet javulása hozta magával a mi távirati uton történt visszarendelésünket.

Amennyire én tisztába vagyok a helyzettel, azt állapítottam meg, hogy a román hadüzenet óta enyhült a Jakobeny felőli orosz támadás, s most az oroszok a Mesti-Kanesti magaslát kikerülésével délről, illetve Románia felől kezdik meg a Dornawatra elleni támadást. Amikor Dornawatrából eljöttünk, még nagyon gyenge volt a Románia felől jövő orosz-oláh támadás, ami annak tulajdonítható, hogy a rossz közlekedési eszközök és utak hiányában az egyesített felvonulás nagy nehézségekbe ütközött.

Dornawatra az általános harcok helyi szempontjából óriási fontossággal bír s valószínűleg kapuja Magyarországnak. Ennek tulajdonítható az oroszok súlyos áldozatokat követelő erőfeszítései; amelyek azonban semmi eredményt nem voltak képesek elérni, s minden reményünk megvan arra, hogy ezután is eredménytelenek lesznek.

Dornawatra különben, a szép mozgalmassal fűrdőváros most teljesen kihalt. Csak katonák és vasutasok vannak a városban és felvonuló csapatok járnak a fűrdő gyönyörű parkjában.

Ha érdeklő, egy érdekes epizódot beszélgetek el, ami némi vigasztalást nyújt az oláhok erdélyi betöréséért.

Mikor az oláh hadüzenet megtörtént, egy honvéd század megvizsgálta a Dornawatrához közel álló oláh határt, s rövidesen elűzte az oláh granicsárokat. Azután felderítésképpen tovább ment és kereste az ellenséget. Kedden délután érkeztek vissza a honvédek, egy több száz szekérből álló trénnel. A szekerek meg voltak rakva lisztel, búzával, mindennel, ami jó, azonkívül több ezer darabból álló szarvasmarha csordát, lovakat, sertéseket, juhokat hoztak magukkal, amiket az utközben elfogott menekülő romániai parasztok hajtottak be Dornawatrára.

A Dornawatrán lévő csapatok nagy lelkesedéssel fogadták a derék honvédeket, akiknek parancsnoka, egy hadnagy egyetlen szóval tett jelentést parancsnokának:

— Rekviráltam.

Tisza István gróf Románia letiprásáról.

(Mackensen döntő győzelmének hatása.)

— Távirati tudósítás. —

Budapest. A képviselőház folyosóján a déli szünet közben munkapárti képviselők széles körben vették körül Tisza István gróf miniszterelnököt, aki igen optimisztikus hangulatban nyilatkozott a harcéri helyzetről. A jelenvolt képviselők közlései alapján a következőkben adja vissza tudósítónk a miniszterelnök kijelentéseit.

— *A háboruban nem lehet jövedőlni — mondta — de azt hiszem, hogy Románia beavatkozása teljes kudarccal járt. Románia hamarosan be fogja látni, hogy nagyon kedvezőtlen időben áldozta fel semlegességét és nem billentheti a mérleget az entente javára. Romániát le fogjuk tiporni s azután, ha az erők felszabadulnak, az oroszok ellen visszük csapatainkat.*

A folyosón utaltak arra, hogy Tiroiban sokkal nyugodtabban fogadták az olasz inváziót, mint Erdélyben az oláh betörést. A dobrudzsai harcokról az a vélemény, hogy a német—bolgár offenzívának az az óriási jelentősége, hogy az ellenséget, majdnem egészen a konstanza—csernavodai vonalra szorítottuk. E győzelemnek feltétlenül hatása lesz az erdélyi hadműveletekre. Azt hiszik, nem sokára eljön az az idő, amikor a német—magyar és osztrák seregek büntető karja Erdélyben is lesújt az oroszokkal egyesült oláhokra.

Berlin. Lokalanzeiger jelenti: A mértékadó katonai forrásból eredő értesülésünk szerint az oláhok a Dobrudzsa déli részét kedvező bázisnak tartották a Bulgária elleni hadműveletek megindítására. Dobrudzsa eme déli sávjáról kiindulva akartak benyomulni Bulgáriába. A bolgárok azonban védekezés helyett támadásba mentek át. Mackensen győzelme nem helyi jelentőségű, hanem döntő fontosságú, mert arra kényszerítette a támadni készülő ellenséget, hogy a rája nem kedvező terepszakaszon védekezzen. A foglyok, ágyuk és a hadizsákmány tekintetében sem fognak a várakozók csalatkozni, de a megvert ellenség üldözése közben a hadsereg nem ér rá azok összeszámlálására.

Szófia. Az oláh-orosz csapatok gyors visszavonulása közben nagyobb harcokba bocsátkoznak, ez is mutatja, hogy a bolgár csapatok jóval gyorsabban üldözik őket, mint azok menekülni képesek. Az oláh-orosz serege legközelebbi nagyobb célja most a Konstanza—Medzsidie—Csernavoda vonal elérése. Azt remélik, hogy itt kedvező terepet fognak találni, azonban nem szabad elfelejteni, hogy a bolgár hadsereg 170 kilométeres frontja 60 kilométerrel keskenyebb lett. Mindkét harcoló fél kapott segélycsapatokat. Az oláh-orosz seregek az eddigi harcokban halottakban és foglyokban annyit veszítettek, hogy még csak egy napon se szabad említeni a bolgár sereg veszteségeit evvel. Az ellenség támadó ereje Dobrudzsában két hét alatt egyszersmindenkora megtört. A foglyok rendkívül nagy száma, különösen az a körülmény, hogy ilyen rövid idő alatt megszámlálhatatlan tisztet ejtettek a bolgárok foglyul, kérdésessé teszi az oláh-orosz hadsereg újjászervezését, valamint azt, hogy képes lesz-e említésre méltó ellenállásra a Konstanza—Csernavoda vonalon. A Csernavodánál a nagy Dunahid az erősen szorongatott oláhok és oroszok egyetlen reménye arra, hogy Dobrudzsát teljesen kiürítsék és elhagyhassák és hogy a hidon át régi Románia területére menekülhessenek és ott Bukarestet megvédjék. A bolgár hadsereg már csak 15 kilométerre áll az ellenség utolsó védelmi vonalától. A dobrudzsai nagy harcok befejezése mértékadó körök szerint 5—6 napon belül várható.

Berlin. A Vossische Zeitung jelenti: A bolgár-német nagy győze-

lemnek legnagyobb jelentősége az, hogy ezáltal a hadszíntéren a hadműveletek kezdeményezése végérvényesen a mi kezünkben van. E győzelem az ütközetnek sorsát eldöntötte, de természetesen nem dönthette el a háboru sorsát, mert hiszen a háboru szerencsés kimenetele nem egy győzelemtől függ, bármily nagy legyen is az.

Luganó. A Corriere della Sera kerservésen panaszkodik a németek és bolgárok dobrudzsai sikerei fölött. Szerinte nagyobb figyelmet kell fordítani a balkáni hadműveletekre, mert az ellenség kényszerítheti az oláh—orosz haderőket, hogy a Csernavoda—Konstanza vonalra vonuljon vissza. Nagyon fájdalmas, hogy az ententének Bulgária ellen kidolgozott haditervét az ellenség előnyomulása keresztülhuzta.

Stockholm. A Svankadaybladet írja: Az egész világ csodálkozik azon, hogy Németország minduntalan hatásosan lép fel az újabb és újabb harcok s haderejével ismételt új győzelmeket vív ki. Mackensen dobrudzsai győzelme a német katonai szervezetség diadala, e hatalmas örökifjítés újabb bizonyítéka a következő győzelmüknek. A német kasszárnyak még mindig telve vannak embertalálékokkal. Németország katonai felkészültsége szinte határtalan. Minden új harcra új hadsereget vetnek. Bámulatos, hogy a háboru harmadik esztendejét milyen felszerelten és felkészülten, diadalok jegyében kezdték meg.

Szófia. Az oroszok hadseregükkel egy egész sereg tisztviselőt is hoztak magukkal az elfoglalandó bolgár városok kormányzatának ellátására. Az orosz tisztviselők legnagyobb részét a bolgár csapatok elfogták és ugyanazon városokban, ahol működniök kellett volna utcaseprésre alkalmazták.

Szófia. Az Utró jelenti: Románia és Oroszország szerződésének legfőbb pontja az, hogy ha Románia nem csatlakozna a londoni egyezményhez, akkor Oroszország kötelezi magát, hogy Románia nélkül nem köt békét. Ez a megegyezés azt bizonyítja, hogy az entente hatalmak nem akarták sorukat Romániához hozzáköttni.

IRODALOM ES MŰVESZET.

Magyar színmű — exportokk.

— Az Aradi Közlöny tudósítójától. —

Amíg a színházdirektorok, akik első sorban üzletemberek, a háborus műsor ellátásán törik fejüket, komoly esztétikusok, akikben megdobban a művészet lelkiismerete, a következő kérdésen elmélkednek:

— *Milyen lesz a színház a háboru után?*

Eger Pál dr., a darmstadtí udvari színház intendánsa, aki Németországnak egyik legkiválóbb dramaturgja, a háboru után való színház problémáját fejtegetvén, reánk magunkra nézve igen érdekes következtetésre jutott. Miután a háborus színház lélektanával foglalkozott, a jövőre nézve a következőket mondja:

„Aligha lehet majd elkerülni, — már csak nemzetgazdasági okokból is — az „ellenséges“ írók kiküszöbölését, ami azonban reánk nézve semmi kárral sem fog járni. Oroszország, Itália és Anglia nem rendelkeznek olyan dramatikussal, akikért megirigyelhetnék őket. Az ír Shawnak máris megkegyelmeztünk, amit épen olyan mértékben köszönhet tehetségének, mint derekas angol-ellenes érzületének. A legszebb üzlet a háboru után a francia és a franciául író szerzők fogják csinálni. Elvégre — eltekintve néhány kiváló jelentőségűtől — csupán izléses, mulattató cik-

ketek importáltak onnan: a szalon-vígjáték, a társalgási komédia és az erősen megépített boulevard-dráma területén uralkodott a francia.

De most kitűnt, hogy a szükség találékonyabb tesz. Nemcsak hadiételokat tabukunk föl, amelyek majd béke idején is jók lesznek, de szövetségeseink körében dramatikussá tettekkül, akik lefőzik a franciákat és a nyugatról való importot hasonló értékű „productumokkal“ fölöslegessé teszik. Magyar szerzőkre gondolok, akik kétségkívül francia hatás alatt, de sok egyéni pikantériával színházainkat olyan darabokkal árasztják el, amelyek mindenképen tulszárnyalják akár a leghiresebb francia darabokat is. En ugy tudom, hogy a háboru után onnét még jobbat is várhatunk“.

A magyar színmű, mint ekszportokk, amely a francia drámát pótolja és tulszárnyalja! Ki hitte volna azt még csak néhány rövid év előtt?

* **A Géza szerelme.** (Dramai újdonság az Urániában.) Egy exotikus, de azért mindenképp visszaterő és kedves szerelmi témát dolgoz fel a mai film, a melyet a budapesti bemutató előtt hoz ki közönségének a színház. A Gésáról, szerelméről, szenvedéséről, örömről, boldogságáról regél ez a film, melyet nem csak tárgyának vonzó hája, hanem a kiállítás tökéletessége és szépsége is elsőrangú művészi eseményné avat. „A pillangó kisasszony“ közismert története volt nyilvánvalóan az alap, melyről azt a vonzó mesét építették, de tele voltak a keleti pompával, fényével, érzéseivel és bájosságával. Egészen kétségtelen, hogy ez a kép minden nézőnek szívet épp úgy, mint művészi érzékét meg fogja ragadni, mert szépségeiben tökéletes film. — *Franceska Bertini*, kit a közönség már rég kegyeibe fogadott és a ki az „Odette“ óta kimondottan az aradi közönség kedvence, legközelebb a „Kaméliás hölgy“ Dumas mesterművében fog fellépni az Urániában.

* **A színház hírei.** A tavalyi bérlők joga holnap szeptember 20-án jár le. Kéreti a bérlőközönséget a színházi pénztár, hogy mint eddig, a két évi háboru alatt, ez évben is tartson ki a szintársulat támogatásával és újítsa meg a bérletét, amikor a konzorcium olyan nagy áldozatokat hoz. Sok új tagot szerződöttetett és vagy negyven jobbnál jobb új darab vár előadásra ez idényben, katonazenekarral erősíti zenekarát, a főváros legjelesebb színművészeit és művésznőit nyerte meg vendégszerelésekre. Ennél már igazán pazarabb színházi idényt a vidéken egy társulat sem biztosíthat a közönségnek. Cserébe nem kér egyebet, minthogy bérlettel biztosítsa a társulatot és még itt is a legjobb páholyokat és támlásszékeket 25 százalékkal olcsóbban élvezzi a bérlő közönség, ezt is három részletben fizeti az egész idény alatt.

* **Nordisk-dramák az Apollóban.** Mindazokat a művészi értékű, nagyszabású újdonságokat, amelyek a főváros legelőkelőbb mozi-színházai: a Royal-Apolló, az Omnia és a Tivoli játszanak, az Apolló-színház az említett mozi-színházakhoz való kapcsolata folytán nyomban utánuk műsorra tűzheti. Boston Cézárját egy teljes héten át vetítette a Royal-Apolló állandóan zsufolt nézőtér előtt. A Royal-Apolló után nyomban az aradi Apolló-színház mutatta be Boston Cézárját, amely itt is nagy sikert aratott, amit legjobban az igazol, hogy ma ismét utolsó helyig minden jegy elkelt. A publikum meglegedetten távozott az Apollóból, amely szerdán és csütörtökön ismét két elsőrangú újdonságot, két Nordisk-dramát tűzött műsorra. „A királynő barátja“ és a „Beestelen gróf“ a címe a két újdonságnak. Az előbbiben Nikolai Johansen, az utóbbiban pedig Carlo Wieth játssza a főszerepet.

* **Az Erzsébet-mozgó a menekültekért.** Hazafias érzéstől vezettetve, igazán dicséretes elhatározásra jutott az Erzsébet-mozgó igazgatója. Elhatározta ugyanis, hogy csütörtökön, szeptember hó 21-ikén rendkívül nagyszabású programmal zenekadást rendez, amelynek teljes jövedelmét az erdélyi menekülteknek adja. Ez a dicséretes elhatározás bizonyára nagy közönséget vonz a moziba, amely kellemes szórakozás mellett egyúttal hazafias célra is áldoz.

Erdély közlélete Aradon.

— Az Aradi Közlöny tudósítójától. —

Románia gaz árulása óta Aradra menekült állami és községi hivatalokban tettek ma látogatást az Aradi Közlöny munkatársai. Rendkívül érdekes ez a csendes élet is, a melyre a mi kitűnő közigazgatási apparátusunkat az önkéntelen pihenéssel járó mozdulatlanság készíti. Ennek az ismerete is beletartozik ezeknek a nagy napoknak a történetébe és azt az örvendetes tanulságot nyújtják, hogy rövid ideig tartott a fájdalom okozta kábultság, gyorsan visszanyertük energiánkat és ismét azok vagyunk, akik voltunk. Ismét öntudatos munkásai ennek az országnak, akik most minden erőnket egy célnak a szolgálatába bocsátjuk és ez a győzelem. A látogatásokról a következőket jelentik munkatársaink:

Erdély igazságszolgáltatása Aradon.

(Vizakna megtisztítása oláh katonáktól.)

Az aradi királyi törvényszéken, ahol bizony a háboru kitörése óta, a bírák és tisztviselők legnagyobb részének bevonulása miatt, nagyon csendes az élet, a folyosók napok óta nagyon megélnékültek. A hivatalos helyiségek, melyek hónapok óta elzártan, üresen állottak, zsufolva vannak, állandóan nagy sürgős-forgás uralkodik. Az erdélyrészi elmenekült hivatalok legtöbbje itt van elhelyezve. Mindjárt a főlépcsőn, ahol az ember az első emeletre ér, az ajtón papír tábla van kifüggesztve: A vizaknai királyi járásbíróóság felirással. Itt van az első emeleten a dévai királyi törvényszék és a nagyszebeni királyi törvényszék hivatalai is. Ezeknek a hivataloknak azokat a szobákat rendezték be, melyeknek azelőtti lakójuk már rég a haretéren van. Az aradi királyi törvényszék épületének vendégei, azok a járásbíróóságok is, melyek a dévai királyi törvényszék hatáskörébe tartoznak. Itt van, ezek között mindjárt a dévai járásbíróóság, a marosillyei, pulyi, petrosényi és a vajdahunyadi járásbíróóság. Ezek a hivatalok mind Pap Domokos dr. kuriai bíró, a nagyszebeni törvényszék elnökének vezetése alatt működnek, ha ugyan van mit működniök. Ez pedig, legalább egyelőre nagyon kevés. A vajdahunyadi és a puji járásbíróóságon napok óta kihallgatások folynak, sőt történt itt letartóztatás is. Mikor ugyanis a két járásbíróóság székhelyéről a lakosság és a hivatalok elmenekültek, a csőceseléből néhány ember a menekülés közben be-belátogatott egy-egy lakásba, ahonnan a még ottmaradt megmenthető dolgokat megmentette, de természetesen — magának. Ilyen ügyekben folynak a kihallgatások. A csendőrség ugyanis az ilyen hivatalos látogatók közül többet elfogott, ezeket Aradra hozták, ahol az illetékes járásbíróóság elé állították őket, mely mindegyiket előzetes letartóztatásba helyezte.

Ezeket kívül itt van még a nagyszebeni királyi törvényszékhez tartozó néhány járásbíróóság is. Ezek, élükön Haupt Frigyes dr. törvényszéki tanácselnökkel, várják a felsőbb hatóságok további rendelkezéseit. A napokban a miniszteriumtól rendelet érkezett ezekhez a menekült hivatalokhoz, hogy egyes helyekre kirendeltséget kell visszaküldeni. Így a dévai törvényszékhez, a járásbíróósághoz és a marosillyei járásbíróósághoz ment ki egy-egy kirendeltség, mely egy bíróból és egy tisztviselőből áll.

A fentebb elsorolt hivatalokon kívül még a dévai és a nagyszebeni királyi ügyészségek is Aradon nyertek elhelyezést, az aradi ügyészség hivatala is. Ezeknek a hatóságok-

nak legnagyobb része idejében menekült el s így mindent, ami értékes volt, magával hozhatt. Talán a vizaknai királyi járásbíróóság tagjai jutottak el ide a legnehezebben. Vizakna Nagyszeben közelében van és itt csak a hadüzenet után két nappal tudták meg, hogy veszély van. A járásbíróóság kalandos menekülését Geraszini Aurél vizaknai királyi járásbíró a következőkben mondotta el az Aradi Közlöny munkatársának.

— Mi lovag Gruppenberg-Fehrentheil Róbert vezető járásbíró vezetésével működünk néhány nap óta Aradon. Nem hoztunk magunkkal semmit, mert hiszen mi is csak nagyon nehezen tudtunk eljönni, így aztán nem is dolgozhatunk egyebet, mint az elnöki osztály ügyeit intézzük.

— A román hadüzenetről mi csak augusztus 28-án, hétfőn értesültünk. Menekülésre azonban ekkor még nem gondolt senki. A polgármester megnyugtatta a város lakosságát, hogy semmi ok sincs az aggodalomra és a fürdő közönséghez is plakátokat intéztek, hogy maradjanak nyugodtan. Másnap, kedden este hét óra tájban hirtelen az a hír terjedt el a városban, hogy baj van és hogy már csak egy pár vonat fog indulni. Mindenki sietett haza csomagolni és tényleg este még ment vagy három vonat, azután a közlekedés megszűnt. A hatóságok nem kaptak sehonnan parancsot, hogy tovább menjenek és így ezek mind ott maradtak, éjjel tizenkét órakor a postamester azt a rendeletet kapta a katonai parancsnokságtól, hogy a telefont és a távirót tegye hasznavehetetlenné. Még ezután is vártunk intézkedést annál is inkább, mert most már azt sem tudtuk, hogyan meneküljünk. A rendőrkapitánnyal, a főszolgabíróval és a polgármesterrel összeültünk tanácskozni, hogy mitévők legyünk. Fél három óra felé megérkezett a városba a visszavonuló csapatok hadtápparancsnoksága és kijelentette nekünk, hogy meneküljünk úgy, ahogy tudunk, mert az ellenség már nemsokára Szebenben lesz és a polgármester már várja a bevonuló parancsnokot fekete ruhában. Ekkor még sokan voltak a városban, akik még mindig reméltek. Most eszeveszetten szaladt mindenki és úgy menekült el, ahogy tudott. Természetesen többnyire gyalog szaladtak, mert ekkor már sem kocsit, sem lovakat nem lehetett kapni. Sok szaladgálás a kapkodás után mégis néhány ökrös szekeret kaptunk és ezzel menekült a főszolgabíróóság, rendőrkapitányság és a járásbíróóság. Alamoldon keresztül mentünk Pókafalvára. Már azonban akkor, amikor Vizaknát elhagytuk, éjjel a sötétben a hegyek között láthattuk az ágyu lövések fénysávjait. Itt egy uradalom udvarán kaptunk helyet és itt töltöttük az éjszakát is. Másnap innen szintén az ökrös kocsikkal Gergelyfája községbe mentünk, ahol, miután az ökrök kidőltek, nagynehezen lovas kocsit kerítettünk s így érkezünk meg Tövisre, ahonnan vasúton jöhetünk, Gyulafalvára.

— Vizaknáról csakis a telekkönyvet hoztuk magunkkal, melyet a kormánybiztos rendeletére Karcagra szállítottunk. Ma egy csendőrünk jött Aradra, aki tegnapelőtt indult el Vizaknáról. A csendőr elmondta, hogy a lakosságból senki sincs Vizaknán, pedig még innen nagyon messze van a haretér. Elmondta még, hogy Nagyszeben szomszédságában levő Szelistye községbe befészkelte magát egy oláh járőr, mely a házakban elbújt. Egy járőrünkre,

mikor keresztül akart haladni a községen, az oláh katonák rejtékhelyeikről kezdtek lövöldözni. A mieink ekkor visszavonultak s nyomban jelentették az esetet parancsnokságuknak és így aztán a községet csapataink még aznap megtisztították az ellenségtől.

Erdélyi tisztviselők fizetése.

Az aradi királyi pénzügyigazgatóság palotájában a dévai és nagyszebeni pénzügyigazgatóság, valamint a petrosényi, hátszegi, vajdahunyadi, szászvárosi és dévai adóhivatalok találtak otthont. Valamennyi a menekülés alkalmával el tudta hozni mindazokat az értékeket, amelyek biztosítása elsősorban volt a kötelességük. Csak a nagyszebeni adóhivatal volt kénytelen oly gyorsan távozni az ellenség által megközelített városból, hogy a helyzet tisztázódása után határozhatta el magát az ott hagyottak elszállítására. Két tisztviselő a Szebenben hagyott okmányok és értékek utólagos megmentésére elutazott és már ma vissza is jött Aradra. Erről az Aradi Közlöny más helyén írunk. Ezek a hivatalok ugyszólván teljes tétlenségre vannak Aradon kárhozható, mert egyebet nem tehetnek, minthogy az állandó jellegű fizetéseket számfektik és folyósítják. Mindazok a köztisztviselők és nyugdíjasok, akik normális állapotok közt is tőlük kapták járandóságukat, most is itt veszik fel fizetésüket. Az ehhez szükséges pénzt az aradi adóhivatal előlegezi a megfelelő kimutatások és okmányok alapján és utólagosan ő fogja elszámolni a pénzügyminiszteriumnak. Kivételesen a petrosényi adóhivatal, amelynél a fizetéseket is az aradi adóhivatal teljesíti. Az ügyforgalom tehát csak a hónap első napjaiban mondható jelentékenynek, mert ekkor történnek a kifizetések. A hónap többi napjait a tisztviselők annak a reménynek ébrentartásával töltik, hogy csakhamar megtisztítjuk Erdélyt a betolakodott rablóktól és ők visszatérhetnek otthonukba.

Nyolc tanító kisasszony.

Az aradi kir. tanfelügyelőségen érdeklődtünk az Aradra költözött idegen tanfelügyelőségek elhelyezkedése és munkabeosztása iránt. Azt a felvilágosítást nyertük, hogy egyelőre csak Hunyad-vármegye tanfelügyelősége költözött hozzánk. Itt volt ugyan a menekülés első napjaiban a Szebenmegyei hivatal is, de ez néhány nap múlva kijelölt helyére: Zomborba költözött. A hunyadmegyei tanfelügyelőségnek a költözködés első napjaiban a kulturpalota, illetőleg az aradi tanfelügyelőség adott hajlékot. A vendégszeretetet azonban nem sokáig élvezte, mert a Kereskedők Körének humanus vezetősége hazafias kötelességtudással ajánlotta fel a hivatal részére a kör nagytermet.

Az aradi segédtanfelügyelő ur, akivel munkatársunk beszélt, kollegialis szeretettel beszélt az elmenekült hivatalról, jelezvén, hogy az aradi hivatal mindenben a legnagyobb előzenyességgel áll a hunyadi kollegák rendelkezésére. Postájukat ők közvetítik, felvilágosításokkal ők látják el őket.

A Kereskedők Körének kapuján egy szerény kis nyomtatott lap huzódik meg, rajta a sokat jelentő felirat: Hunyadmegye kir. tanfelügyelősége. I. emelet.

Az első emeleten, némi keresgélés után, megtaláljuk a keresett hivatalt. A tágas szobában két férfi ír s nyolc fiatal leány összedugott fejfelé suttyog és magyarul egymásnak.

— Benkő András hunyadmegyei tanfelügyelő urat keresem.

A férfiak egyike felállt s bemutatkozott;

— Medve István dr. tanfelügyelőségi tollnok vagyok. Benkő tanfelügyelő urat a kultusz-

miniszter táviratilag utasította, hogy azonnal utazzék vissza állomáshelyére, Dévára. Helyettese Horváth Dezso dr. jelenleg beteg s így csak én állhatok az Aradi Közlöny rendelkezésére.

— Sziveskodik a tollnok ur felvilágosítani arról, hogyan rendezkedtek be Aradon s a hivatal működésében mennyiben állott be szünet?

— Egész hivatali helyiségünk az egy szobából áll, de ha nincs több: ez is elég. A hivatal működésében szünet voltaképpen nem állott be. A Maros balpartja kiürítve, munkánk e részen természetesen szünetel, de a Maros jobbpartján folytatjuk tovább a működésünket. Legelső feladatunk most az, hogy ott, ahol a hunyadvármegyeiek tömegesen letelepedtek: menekülő iskolákat szervezzünk. Ilyen iskolák felállítását vettük tervébe: Magyar-Pécskán, O-Pécskán és Eleken.

— S a kisasszonyok? — fordult munkatársunk a jelenlevő hölgyekhez.

— Mind a nyolcan menekült tanítónők vagyunk, kik itt a tanfelügyelőség árnyékában várják, mikor sűt ki felettünk a nap, hogy hazatérhessünk otthonainkba.

A nyolc tanítókisasszony között két szokatlantul fekete nő vonta magára munkatársunk figyelmét.

— A hölgyek, ugyebár, román iskolák tanítónői. Az egyik mosolyogva kérdezte:

— Ellenséget akar bennünk fogni? Román születésű, de magyar tanítónő vagyok, nevem Lupán Rózsi.

— És hogy érzik magukat Aradon?

— Végtelenül hálásak vagyunk az aradiaknak, hogy olyan jók hozzánk. Molnár Elvira társnőmet s engem az aradi Nők Otthona fogadott be, ahol ingyen lakást kapunk s az étellezésért 40 koronát kell mindössze fizetnünk. Nagyon hálásak vagyunk ezért.

A másik fekete-hajú kisasszony közbeszólt:

— Én vagyok a másik ellenség. De csak a nevem szerint: Gajotto Orsolya vagyok. Olasz név, talán azok is voltunk valaha, de családom már réges-régen magyarrá lett s most én kis magyar-román nebulókat oktatok magyar szóra. Irja meg kérem, hogy végtelenül hálás vagyok Berger Albertné urhölgynek, ki teljesen ismertetlenül pártomat fogta a menekülés rémes napjaiban s fedelmet, menhelyet adott jó szívvel, díjtalanul, egy szegény tanítócsánynak.

És így tovább! Mindnyájan beszólni kezdtek, egyszerre, de a nagy hangzavarból is kiemendült mindnyájuk köszönetének kedves szava. Végül arra kérték munkatársunkat, írja meg, hogy „a hunyadvármegyei tanítónők lakás, vagy ellátás fejében szívesen vállalkoznának gyermekek tanítására.” Kérésüknek íme szívesen eleget tesszünk.

Falusi hivatal a Kálvin-utcában.

A vulkáni (hunyadvármegyei) körjegyzőség jelenleg Aradon a Kálvin-utca 9-es számú ház egyik polgári lakásában működik. Krausz Sándor vulkáni körjegyző képviseli az egész községi előljáróságot, helyesebben az egész községet, mert a több mint 10.000 lakóval bíró nagy bányaközség polgárai az ország különböző részein telepedtek le. Krausz körjegyző a község előljáróságának működéséről és menekülésük körülményeiről a következő figyelmet érdemlő tényeket mondta el az Aradi Közlöny munkatársának:

— A község lakói közül több mint 8000-en elmenekültek. A lakosság jelentékeny része bányászokból állott, akiket természetesen most más bányákban foglalkoztatnak. Az asszonyok, öregek és gyermekek egyrésze az aradmegyei Magyar-Pécskán, O-Pécskán és Szemlakon tar-

tózkodik, azonban az ország különböző vidékeire is jutott belőlük. A községi bíró, Papp Sándor gyógyszerész például Győrött tartózkodik a rokonainál. A néhány héttel ezelőtt még vagyonos ember csak a pusztia életét menthette meg, gyógyszerétárának felszerelése és minden értéke Vulkanban maradt. A község okmányait, iratait én is kénytelen voltam ott hagyni és csupán 24000 korona készpénzt és a körjegyzőség pecsétjét mentettem meg. Mi a legutolsó vonattal menekültünk és hosszú vonatunkra az oláhok már lövöldöztek. A nemzetiszin kokárdás bányászok nyitott vadgöngyöket utaztak és az oláh katonák, a kokárdákat látva, gépfegyverrel tüzeltek rájuk. Harmitean megsebesültek és kilencen meghaltak közülük. A körjegyzői hivatal most itt működik és a tevékenységem leginkább abban merül ki, hogy a hozzám forduló falumbelieket felvilágosításokkal, tanácsokkal lássam el. Sokan vannak, akik államszegélyt élveznek és hogy megkaphassák ezeket a segélyeket, bizonyítványt kell a számukra kiállítanom. A

működésem most jórészt ilyen bizonyítványok elkészítéséből áll. Tegnap különben meglátogattam a pécskai járásban tartózkodó falumbelienekülteket és megelégedéssel konstatáltam hogy nem szenvednek hiányt. Naponta személyenkint 1 korona segélyt kapnak s azonkívül a falubeli parasztság emberségesen látja el őket. A szomszédos Lupény község körjegyzője szintén Aradon tartózkodik most és is itt fogja működését folytatni. Ő különben még annyit sem tudott megmenteni községi értékeiből mint én, mert a menekülés alkalmával még katonai szolgálatot teljesített. Érdekos, különben, hogy Lupényt és az ottani bányákat az oláhok megkímélték. Amikor bevonultak, azt mondták, hogy a lupényi bányát nem bántják, mert tudomásuk szerint az francia tőkésnek tulajdona, ők pedig a franciák vagyonát nem akarják elpusztítani. Az bizonyos, hogy valamikor francia pénz is fektült a bánya-részvényekben, azonban úgy tudom, hogy az utóbbi években a részvények nagyrészt visszaváltották a franciáktól.

Csernavoda — Konstanza.

(Utolsó menedék a dobrudzsai vereség után.)

— Az Aradi Közlöny tudósítójától. —

A dobrudzsai gyors sikerek három hét alatt olyan erővel folytak, hogy a német-bolgár hadsereg már csaknem elérték Oláhország életének útőerét. Az orosz-román csapatok menekülés-szerűen vonultak vissza a Csernavoda—Konstanza vonalra. Ezáltal a csernavodai dunahidat az utánuk nyomuló győzők annyira fenyegetik, hogy kérdéses, vajjon az oláhok e pillanatban egyáltalán támaszkodhatnak-e még erre a hídfőre. Hogy mit jelent e hid Oláhországra nézve, arról Károly király 1895 szeptember 26-ikán a felavató beszédében a következőképpen nyilatkozott:

„Büszke vagyok arra, hogy ezt a nagyszerű művet az én uralkodásom alatt a mi mérnökeink kezdték és fejezték be. Ez a nagyszerű hid az európai kereskedelemnek egy jelentékeny részét mi felénk fogja vonni, mert ez ma a legrövidebb vonal az Északi tenger és a kelet országai között. Ez a hid a konstanzai kikötőn keresztül megnyitja nekünk a keleti kereskedelemnek beláthatatlan lehetőségeit, s biztosítja tengerészetünk fejlődését. Románia összekötve a Fekete tengerrel, nem fél többé, hogy fejlődését valamely akadály meggátolhatná.”

A Csernavoda—Konstanzai vasut keresztül a Traján római császár emelte sáncokat. Ehhez a Traján-sáncokhoz fűzte felavató beszédét Olanescu, az akkori román munkaminiszter, miközben rámutatott, hogy az alsó Dunát kétszer erősítették meg és hidalták át: először Traján, a román nemzet megalapítója, másodsor Károly király, a román állam alapköveinek letevője. Traján első Duna hidjának pillérmaradványai még állanak a magyar román határvárosnak Turnuseverinnnek falain belül. Traján idejétől Károly királyig a kettős Dunapartot nem kötötte össze semmi, míg el nem jött a távoli német birodalomból az új uralkodó, aki a hajdani dákoknak a függetlenséget és a szabadságot hozta. S megemlítette e beszédben a munkaminiszter a Dobrudzsai elhanyagolt mezőségeit is, amelyek Ovidiusnak, a mostani Konstanzába való száműzetése által klasszikus földdé lett.

Mert nemcsak a Fekete-tengerrel való összeköttetés, hanem Dobrudzsának Romániához való csatolása is csak a csernavodai hidon keresztül lett befejezett egész munka. A vízben

szegény dobrudzsai alföld, amelyet az oroszok az 1877—78-iki török háború után adtak oda ajándéknak Romániának, hogy tőle akarata ellenére három termékeny besszarabiai területet elraboljanak, ez a szegényes partvidék csakis a csernavodai hiddal emelkedett egyszerre az egész oláhságra nézve nagyjelentőségű vidékké. A 84 millió frankra tehető költség jó befektetett tőkének bizonyult. Most már egészen helyénvaló volt, hogy a konstanzai kikötő építésére még több milliót fordítsanak. Ez a munka is befejezést nyert az 1909-ik évben s ugyanakkor föl is avatták. Ettől az időtől kezdve leti Romániának tengeri kereskedelmére nézve ez az ut elsőrangú fontossága. Erre szálította Románia gabonafőlölségét a Fekete tengeren keresztül, amely kereskedelmi út ezideig Romániára nézve alig jött számításba. Ezen az uton bonyolították le ezental az oláh gőzhajók, Konstantinápolyon át a keleti utazó forgalmat. Konstanza maga előkelő tengeri fürdőjévé lett az oláh társaságnak, s szívesen keresték fel a francia hazárdörök és felviláglók is. És a Dobrudzsai, melyet az oroszoktól barátságtalanul vettek át, nemzeti kincsé vált, amelyre az oláhok mindinkább büszkébbek lettek, sőt egészen gyökerévé vált e hely az oláh szívnek. Pusztia véletlen, annál jellemzőbb, hogy a hid tervének kidolgozása az idősebb Bratianu és Sturdza miniszteriumának idejére esett. Az építést a Catargi-Carp konzervatív miniszterium fejezte be. E munkában minden politikai párt egy értelemben dolgozott. Megemlítésre méltó, hogy a hidépítő főmérnöke: Saligni, a Berlin-Charlottenburgi műegyetem növendéke volt.

A Duna és árterületének áthidalása, körülbelül 16 kilométer szélességű terület fölött, joggal nevezhető a mai idők egyik legnagyobb mérnöki munkájának. Az építmény összekötteti Fitesthi helységet Csernavodával.

Az áthidalás három részből áll: az első részt egy három nyílásos hid alkotja, amelynek minden nyílása 140 méter hosszú. Ez a Duna egyik ágán fut keresztül. Ezután egy 18 kilométer hosszú kötöttés következik, amely egy áradásoktól elöntött szigeten keresztül vezet és végül az alacsony vizállás fölé 38 méter magasságban emelkedik a négy hidpiller, amely a 750 méter hosszú főhidnak láneművét hordja. A főhid öt nyílású. Az öt nyílás közül a kö-

zepső 190 méter hosszúságú. A többi négy körülbelül 140 méter.

Károly király után első Ferdinánd király következett. Károly e hiddal erősen összekötötte Romániát Dobrudzsával, Ferdinánd azon az uton van, hogy ezt az összeköttetést az egész Dobrudzsával együtt elveszti. A négyes szövetség Romániának azt a feladatot adta, hogy a középhatalmaknak fegyvereik erejével keletre megnyitott útját bezárja. Legutóbb is Briand francia miniszterelnök forró díszretek között a balkán harctér főproblémájaként ezt írta elő Romániának. A dolgok, hála a mi dobudzsai sikereinknek, egész ellenkező fordulatot vettek. A tollunk és szövetségeseinktől helyreállított belgrádi vasúti híd a Dunába

ömlő Száva torkolatánál, biztosan és erősen viszi a mi keletre törekvő katonáinkat, ágyúinkat és javainkat. Ez a híd a esernavodai hidtől 750 kilométerre fekszik. Közöttük a Dunán nincs több híd. A mi belgrádi hidunk biztosan áll kezeink között s épen arra törekszünk most, hogy a másik hidat, amely ellenségünk kezében van, az ő számúra járhatóvá tegyük. Románia nagyvárosi háborújában, egy Erdéllyel bővült Nagyromániáról álmodott. Felébred az álmodó s egy Dobrudzsától megfosztott Kisromániára talál. Szerbia azért viselt háborút, hogy tengerpartot nyerjen, Románia gonosz háborus kalandjért már most, tengerpartja legfontosabb részének elvesztésével fizet.

Tolvajok országa.

(Ahol a miniszterelnöktől a hordárig mindenki lop. — Magyar kereskedők Romániáról.)

— Az Aradi Közlöny tudósítójától. —

Valamikor Szerbiáról terjedt el annak a híre, hogy abban az országban nincs megvásárolható ember. A szerb közvélemény ismeri azt hangoztatást, hogy a belgrádi utcaseprőtől a királyig mindenki elfogad sápot, ami magyarul annyit jelent, hogy ott nincs tisztakezü személy. Akik a tragikomikus módon kimult Szerbiáról ezt híresztelték, bizonyára nem ismerték Európa legfertelmesebb országát, Romániát. Az entente fullajtárja maga a megtestesült korrupció és ha valamikor a züllés s az erkölestelenség monumentális szobrát akarnák elkészíteni, ehhez a műemlékhez Románia vezető férfainak kellene modellt ülni. Ez az ország az, ahol a hordártól a miniszterelnökig mindenki megvásárolható és ahol erről legnagyobb nyíltsággal és őszinteséggel beszélnek is. A magyar kereskedőknek szomorú tapasztalataik vannak erről. Köztudomású, hogy számos magyar kereskedő még a háború legelején Bukaresztbe ment és szép üzleteket kötött. Akkoriban sok ismerősről az a hír terjedt el, hogy néhány hónap alatt többszörös milliommossá vált. Akik azonban ebben a hiedelemben éltek, azok nem tudhatták, hogy a Romániában létrejött üzletek a lebonyolítástól olyan messze vannak, mint például Péter szerb exkirály az önálló Szerbiától. Most már, hogy Románia merész lendülettel eltaszította magától a központi hatalmak jóakarátát és a magyarországi kereskedők kivonultak az erkölestelenség birodalmából, megnyitott az ajkuk és őszintén elmondják romániai szomorú és izgatón érdekes tapasztalataikat.

Az egyik kereskedő, aki több évet töltött Romániában és aki úgy ismeri az ottani viszonyokat, mintha Bukaresztben született volna, a következő összefoglalását adja a Bratianuk országában dühöngő korrupciónak:

— A háború legelején sok magyar kereskedő utazott le Bukaresztbe, mert tudták, hogy Romániában felhalmozódtak a mezőgazdasági termények. Nálunk akkor még nem maximálták a gabona árát és olyan áron lehetett eladni a Romániából Magyarországra behozott cikkeket, ahogyan akartuk. Velem együtt többen a buzára, a tengerre s hűvelyes veteményekre vetettük rá magunkat. Ismerek olyan magyar kereskedőt, aki egyszerre 400 vagon buzát vásárolt meglehetősen olcsó áron. Az illető nagyon boldog volt és akkor terjedt el a híre a városában annak, hogy egyszerre többszörös milliomos lett belőle. Az illető rendkívül örült a jó vételnek. Azonban már a legelső lépésnél átlátta, hogy a 400 vagon buzát nem fogja olyan könnyen elszállí-

tani, mint amilyen könnyen megvásárolta. Kiviteli engedély nélkül Romániából már akkor sem lehetett buzát exportálni, a kiviteli engedélyeket pedig Costinescu pénzügyminiszter adta ki. Ez az ember a háború folyamán legalább 5 millió koronányi vagyona tett szert, holott a háború elején nem volt gazdag ember. Az igaz, hogy a családja tagjai minden nagyobb ipari és kereskedelmi vállalkozásnál részt vettek, azonban dús gazdaggá csak a háború alatt váltak. A mi kereskedők bejelentette a pénzügyminiszternek, hogy sürgősen szeretné kivinni a 400 vagon buzát. A miniszter a legnagyobb nyugalommal jelentette ki:

— Az sok pénzbe kerül.

— Tudom — felelte a kereskedő — vagononként 500 aranyat kell fizetnem vám fejében.

— Igen — folytatta a miniszter — azonban ez csak a vám. Ön nagyon téved, ha azt hiszi, hogy én ingyen fogom megadni a kiviteli engedélyt. Métermázsánsként 5 frankot fog fizetni nekem.

A kereskedő nem akart hínni a saját füleinek, azonban Costinescu kijelentette, hogy ez Romániában mindennapos dolog, mert hiszen csak nem képzelik az idegen kereskedők, hogy a román államférfiak olyan könnyen engedik őket meggazdagodni.

— A haszon egy részét mi magunknak akarjuk biztosítani — szölt nyugodtan a miniszter — mert elsőrangú nemzeti érdek az, hogy a külföldiek minél több pénzt hagyjanak nálunk.

A kereskedőnek nem sok ideje volt tanakodni, mert a pénzügyminiszter felvilágosította, hogy az esetben, ha ő meg is adná a kiviteli engedélyt, nem biztos, hogy vaggont tudna-e kapni az elszállításához. A kereskedő erre írásbelileg kötelezte magát, hogy Costinescunak a 400 vagonra vonatkozó szállítási engedélyért 200.000 frankot, métermázsánsként 5 frankot fizet. Bucsuzásul még ezt mondta a miniszter:

— Figyelmebe ajánlom, hogy nálunk a vasúti tisztviselőket, sajnos, igen gyöngén fizetik, azért legyen elkészülve, hogy vaggont csak külön honorárium ellenében kaphat.

A kereskedő ezután belátta, hogy a romlottság eme fészkeben csak borraivaló és vesztegetés segítségével boldogulhat. Ettől fogva a merről csak megfordul, mindenütt nagy össze-

get helyezett kilátásba az államtisztviselőknek és ekkor minden ajtó megnyitott előtte. A 400 vagon buzából összesen csak 200-at tudott kiszállítani, azonban még ezen is tekintélyes nyeresége volt, habár a vesztegetési és szállítási költségei kétszeresen túlhaladták a vételárát. Akkor azonban még nálunk a külföldről behozott gabonára nem volt érvényes a kormány által megállapított maximális ár és így jó drágán lehetett azt értékesíteni.

— Bukaresztben egész szövetségek alakultak, amelyek tagjainak nem volt más dolguk, mint a borraivalókat közvetíteni. Magasrangú állami tisztviselőkkel, miniszterek rokonaival összeköttetésben álló egyének alakították eme szövetségeket. A miniszterek ugyanis később belátták, hogy nem egészen államférfiakhoz méltó az, ha a sápot közvetlenül kapják. „Nemzetgazdasági érdekek” is szükségessé tették, hogy az idegenek minél több borraivalót hagyjanak Romániában és ezt csak úgy lehetett elérni, ha a borraivaló több kézen gurult keresztül. Legérdekesebb az, ami a vasúti kocsik megszerzése körül történt. Ha már ugyanis az idegen kereskedő megszerzte a kiviteli szánt árut és a véres verajéktól nedves borraivalók segítségével ki tudta eszközölni a kiviteli engedélyt, akkor még mindig hátra volt a legnagyobb feladat: hogyan tudja a román határon át szállítani a cikket. A vaggonokat a kereskedelmi minisztériumban bocsátják a felek rendelkezésére és a minisztériumban egy vagon után legalább 200 korona külön honoráriumot kértek. Amikor aztán a vagon papíron már a kereskedő birtokában volt, akkor külön jutalmat kellett adni annak az osztályfőnöknek, aki az engedélyt a határállomás főnökéhez juttatta. Nagyon természetes, hogy a határállomás főnöke szintén vagyont akart szerezni és szerzett is a háború alatt. Mivel nála nagyobb volt a forgalom, megelégedett kisebb ajándékkal is, például a vagononként 25–30 frankkal. Az is megtörtént azonban, hogy az állomásfőnök az utolsó pillanatban meggondolta a dolgot, mert konkurrens kereskedő nagyobb jutalmat helyezett kilátásba a vasúti kocsikért. Ekkor kijelentette, hogy a kereskedelmi minisztérium rendeletileg letiltotta a vaggonokat és meg is mutatta a hivatalos értesítést, amely természetesen hamisítvány volt, de a melyet a kereskedelmi minisztérium valamelyik közegével együtt tömegesen hamisított meg. Ha azután a megszorult kereskedő felemelte a honoráriumot, akkor az állomásfőnök sikerrel eszközölte ki a tilalom gyors visszavonását. Egyik ismert kereskedő végre megsokallta a predeáli állomásfőnök (hivatalos nyelven postaiszolgálat) zsarolásait és kijelentette, hogy egy fillért sem fog neki fizetni. Panasszal fordult Sárpa akkori kereskedelmi miniszterhez, aki kijelentette, hogy el fogja mozdítani az állomásfőnököt. A kereskedő örömmel utazott vissza román-Predeálra, ahol azonban legnagyobb meglepetésére az állomásfőnök rendeletére a osendörök letartóztatták. A megvádolt állomásfőnök ugyanis kijelentette a vele összejárású osendörökön, hogy a panaszkozó magyar kereskedő közönséges kém és felmutatta az igazságügyminisztérium elfogató parancsát. A parancs alatt tényleg ott volt valami hivatalos pecsét. A magyar kereskedőnek csak nagy nehezen sikerült magát igazoltatnia, azonban habár szabadlábra is helyezték, az elfogató parancsot nem vonták vissza. A kereskedő ebből megértette, hogy a romániai baksis-rendszer előtt mindenkinek meg kell hajolnia. Megtörtént különben az a Balkánon is szokatlan eset, hogy ez ellen az üzletember ellen hozott kitalító határozatot nem

vonták ugyan vissza, azonban értésére adták a csendőrségnek, hogy az illetőt megtűrhetik az ország területén.

— Mindennapos dolog volt az, hogy a romániai földbirtokosok és nagyobb kereskedők egy-egy árucikket tíz külföldi cégnek is eladtak egyszerre és mindegyiktől legalább 10—20.000 korona előleget vettek fel. Ezek a svindlerok ugyanis összejátszottak a határállomások főnökeivel és azok segítségével sikerült keresztülvinni, hogy

a tízszer eladott árut egyszer sem engedték ki az országból.

Sok millióra menő értékek hevertek a határállomások raktáraiban, amelyek egyszerre tíz külföldi cég tulajdonában is voltak, de egyszer sem hagyhatták el a román határt. A romániai petróleummal is rendkívül sok visszaélést követtek el a források tulajdonosai. A határon levő petróleum ciszternákba egyszerűen beöntötték az eladott petróleumot, azonban ezek a

ciszternák nem voltak az ő tulajdonukban és természetesen a ciszterna tulajdonosa csak nagyon busás honorárium ellenében igérte meg, hogy megengedi kivinni a vashordókat. A kivitt azonban csak a legritkább esetben lehetett megvalósítani és ezen a réven szintén sokan egész vagytonokat vesztek el.

A leghírhedtebb üzletet azonban akkor kötötték Romániában, amikor a múlt év folyamán megengedték, hogy 10 millió métermázsza gabona hagyja el az országot. Beavatottak értesítése szerint ezen az állami üzleten a minisztérium összes tagja, Bratiannal együtt több millió koronát kerestek.

Olyan országtól, amelynek a vezetőire a saját hazájukban a csirkefogók is ujjal mutogatnak, igazán nem várhattunk más lépést, mint amelyre augusztus 27-én határozta el magát.

Take Jonescu a színház erkélyén. (Bukarest, a félelem városa.)

— Távirati tudósítás. —

Kopenhága. Bukaresti táviratok szerint az ottani helyzet állandóan rosszabbodik és már tarthatatlanná is vált. Háborus pártiak és a háborút ellenzők ellenségekként állanak egymással szemben. Az utcákon minden nap vannak tüntetések, amelyek rendszeren verekedéssel végződnek. Ámbar az entente hívei még mindig túlnyomó többségben vannak, a Duna mellől érkező rossz hírek megszorították a háborút ellenzők táborát.

Szilisztria elestét követő napon a francia, angol és orosz követségek palotái előtt entente-ellenes tüntetések voltak. A rendőrség tehetetlen volt, a katonaságot azonban nem merték a tömeg ellen kivezényelni. Ezóta erős katonai őrségek állanak a követségek előtt.

A követségek tagjainak elutazása Jassyba két napra eltolódott, mert megvárták, míg a királyi család elköltözik Bukarestből. Ez teljes csendben már meg is történt. Elutazás előtt a királyné úgy rendelkezett, hogy a palotát kórházzá alakítsák át.

A sebesültszállító vonatok érkezése nagy nyugtalanságot kelt és ezért csak éjjel futnak be a bukaresti pályaudvarra. A főváros lakossága gyorsan kiábrándult a háborúból.

Berlin. A *Vossische Zeitung* jelenti *Stockholmon át Bukarestből*: Ferdinánd király most már hivatalosan is átvette a főparancsnokságot és a főhadiszállásra utazott, amely eme tudósítás postára adásakor a Ploestitől északnyugatra fekvő *Kampina* városban volt. Valamennyi miniszter Bukarestben van még Bratiannal kivételével, aki a főhadiszálláson tartózkodik, míg Costinescu, mint ismeretes, kolduló körúton van nyugati szövetségeseknél, hogy pénzt vigyen haza. Az oláh *Nemzeti Bank* készpénzeit a hadüzenet után azonnal *Galacba* szállították. Bukaresti magánbankok szintén oda vitték pénztárait.

Take Jonescu még mindig Bukarestben van. Meghívták ugyan őt is a főhadiszállásra, de visszautasította a meghívást azzal az indoklással, hogy neki Bukarest lakóinak nyugalmaról kell gondoskodnia. Ugylátszik, hogy a nemzeti színház balkonját állandó szószékül választotta ki magának. Onnan beszél napjában többször a néphez, amely nagy tömegekben tartózkodik reggeltől estig a színház előtti térségen. A téren levő mozgószínháznak két óriási ablakát a francia követség vette bérbe és háborzongató, állítólag Párisból jelentett nagy német veszteségekről, valamint véres forradalmakról jelentett meg naponta többször óriási betűkkel tudósításokat, a báméskodó tömeg számára.

A városi rendőrség teljesen az Oroszországból megérkezett szakemberek kezében van, amely szorgalmasan kémleli és figyeli a lakosságot és a mely eddig már körülbelül 6000 ellenséges idegent és 1000 megbízhatatlan oláht tartóztatott le.

Csak este látja és érzi az ember, hogy Bukarest még sines olyan messze a háború színhelyétől és hogy az ember nem lehet valami nagy biztonságban a város területén. Múlt vasárnap megjelent egy parancs, amely elrendelte, hogy minden színházat és korcsmát este 10 órakor be kell zárni, az utcai világítást eltörli és még a magánházak megvilágított ablakait is el kell függönyözni. Egyáltalában mindenütt nagy a félelem az ellenséges Zeppelinektől és a repülőgépektől.

Berlin. Az orosz határról jelentik: A Rjcsnok írják Bukarestből: Az oláh kormány elhatározta, hogy a zsidósággal szemben tanúsított magatartását megváltoztatja, mivel az angol és francia követek nyomtatékosan közölték a kormánnyal, hogy az eddigi zsidó ellenes politika folytatását sem a semlegesek, sem az entente államok nem néznék jó szemmel.

Ellenséges vezérkari jelentések.

Budapest. A sajtóhadiszállásról jelentik: Az orosz vezérkar hivatalos jelentése a következő: A Pécúysok-Halics vasútvonalon a harcok folyamatban vannak. Itt háromezernél több foglyot ejtettünk és husz gépfegyvert és nagy mennyiségű hadiszert zsákmányoltunk. Az Erdős-Kárpátokban havazás és fagy állott be.

Budapest. A sajtóhadiszállásról jelentik: A román vezérkar hivatalos jelentése szeptember 18-áról: Az északi és az északnyugati fronton könnyebb harcok folynak. Nagyszében-től délre két gépfegyvert zsákmányoltunk és negyven foglyot ejtettünk. A Sztrigy völgyben heves küzdelmek vannak. *Déli front:* A Danán ágyulósokkal elsüllyesztettünk katonákat szállító ellenséges bárkákat. Dobrudzsában tüzerharcok folynak. Cobainutól délre egy orosz mezsárúteg ellenséges nehéztüzérséget elhallgattatott. Egy repülőgép Ternuszeverint bombázta.

HIREK. LEGÚJABB.

Éjjel 2 órakor érkezett jelentés.

Szófia. Hivatalos. A bolgár vezérkar jelenti szeptember 19-éről: *Macedon-front:* Florináért heves harcok vannak folyamatban. Az ellenségnek összes elkeseredett támadásai, melyek a Kajnakala magaslat elfoglalására irányultak, ellentámadásunkkal megghusítottuk. A Moglenica völgyben, a Vardar területén gyenge tüzerharc van. *Delaicaplánináról* az ellenséget elűztük. Sugovát, Matját és több falvat elfoglaltunk. Sok visszahagyott hadianyagot zsákmányoltunk. Gori és Poroj községekben kötszáz olasz fegyvert találtunk. *Struma front:* Az Egei partvidéken nincs esemény. *Román front:* A Duna mentén nyugalom van. A Maralui—Maicaranbergi—Courgea—Cobainut és Tuzla vonalon *kitejldött harc a mi javunkra kedvezően alakul ki.* A Fekete-tenger partvidékén nyugalom van.

Castelnau Szalonikibe utazott.

— Távirati tudósítás. —

Genf. A Lyonban megjelenő *Progres* írja: Castelnau tábornok, Verdun megmentője *Marsailien* keresztül Szalonikibe utazott.

Basel. A pétervári távirati ügynökség jelenti: Az entente athéni követi felhatalmazást kaptak, hogy szülkség esetén, kormányaik megkérdezése nélkül álljanak *Sarrail* tábornok rendelkezésére s vele együtt megtegyék a döntő lépéseket.

Lugano. A *Secolo* jelenti Athénből: A venizelista sajtó azt hangoztatja, hogy az entente és Görögország között a konfliktus megállapodása nem sokáig odázható el, hogvha — amint a jelek mutatják — az új kormány a Zaimis kabinet politikáját akarja folytatni. E hó tizenhatedikén az entente átvette a táviratok cenzurázását is.

Berlin. A londoni *Penter*-ügynökség jelenti: A szerb harcok célja Osztrovo tónál az, hogy Görögország és a központi hatalmak között az összeköttetést megszakítsák.

Bern. A párisi *Temps* azt jelenti, hogy a bolgárok *Kavallában 150 millió frank értékű dohsnyt zsákmányoltak.*

Szófia. A Németországba elszállítandó görög hadtest első csoportja, négyszáz közember, és husz tiszti, családjaikkal vasárnap Szófiába érkeztek. Az átutazókat különös figyelemmel szolgálták ki. Ezek elmondották, hogy ha az entente erőszakos fellépése következtében nem a németek oltalmába adták volna magukat: ugyanaz a sors vána volna őket is, mint azokat az újjörögöket, akik Kavallából Thasosba menekültek. Ezeket azonnal besorozták a görög forradalmi hadseregbe.

Amsterdam. A *Daily Telegraph*nak jelenti Athénből: Drosopolos görög őrnagy szeptember 17-én az athéni angol ellenőrző hivatalban egy utlevelet kért. A kérést azonban megtagadták, mire dühében szidalmazni kezdte a hivatal tisztviselőit. Erre ezek felelőltették az őrnagyot, hogy távozzék el a követség épületéből. Az őrnagy elment és a pénzügyminisztérium őrségét segítségül hívta és huszonöt feltűzött szaronyu emberrel visszament és körülvette a követséget. A tisztviselők elővették revolvereiket és erre az odahívott katonák eltávoztak. Az őrnagy erőszakkal benyomult az épületbe és az utját álló követségi szolgát félrelökte. A követ azonban mégis fogadta, de azoknak a tisztviselőknek jelenlétében, akik tanúi voltak az őrnagy magatartásának. Ugy tudják, hogy a követség elegetek fog követelni.

— **Mangra Vazul beiktatása.** *Buda-pestről táviratozza tudósítónk:* Mangra Vazul metropolita az Aradi Közlöny tudósítójának kijelentette, hogy beiktatása Nagyváradon lesz és annak

LEGUJABB.

Reggel 3 órakor érkezett jelentés.

Közzéteszik a döntő győzelem számadatát. — Románia kétségbeesése.

Stockholm. Bukarestből jelentik: A felhivatalos *Vitörul* írja mai vezéréikében:

— A román népnek nincs oka, hogy Dobrudza területen bennünket ért balsikerek miatt vezetőség körültekintésében kételkedjék. A Dobrudza operációk nem az oláh-orosz hadműveletre tartoznak és az eseményekért az orosz hadvezetőséget terheli a felelősség. A hosszú háború tapasztalatai meggyőződtek bennünket, hogy nincs ok aggodalomra orosz szövetségeseink oldalán.

Az Adeverul azt fejtegeti, hogy a Dobrudza voltaképpen soha sem volt Románia tartozéka. Földrajzilag és katonailag az orosz Besszarábiához tartozik. A visszavonulás általánosan Oroszország magára vállalta.

Ezzel szemben az *Epoca* azt hangoztatja, hogy a nép csalódott az orosz támogatásban és az oláh hadvezetőségnek mindent követni Dobrudza megmentéséért, míg Románia a Dobrudza nélkül megszűnik szuverén állam lenni.

Bukarest. A parlament legközelebb megkezdi üléseit. Brătianu ismerteti fogja a hadüzenet előzményeit és megindokolni fogja politikáját.

időpontját Pap I. János aradi román püspök fogja meghatározni. Képviselői mandátumát egyelőre megtartja.

— **Elismerés a hadikölcsönök sikeréért.** A hivatalos lap mai száma a következő királyi elhatározást adja tudtul: „Magyar pénzügyminiszteremet felhatalmazom, hogy mindazoknak, akik az 1914. évben kitört világháború dícsősége megvívhatása érdekében kibocsátott magyar állami hadikölcsönök sikerének előmozdítása körül kiváló tevékenységet fejtettek ki s ez által a hazának jeles szolgálatokat tettek, elismerő oklevelet állíthasson ki. Kelt Bécsben, 1916. évi augusztus hó 30-án. Ferenc József s. k., Teleszky János s. k.”

A m. kir. pénzügyminiszter az 1914. évben kitört világháború dícsősége megvívhatása érdekében kibocsátott magyar hadikölcsönök sikerének előmozdítása körül szerzett érdemek elismerésül 6 császári és apostoli királyi felségének Bécsben 1916. évi augusztus hó 30-án kelt legfelsőbb elhatározásával nyert felhatalmazása alapján, Bellusi Baross Ferenc dr. aradmegyei, Kintzig János aradi, Dániel Tibor báró dr. pancsovai és verseci főispánoknak, Papp I. János aradi görög keleti román püspöknek elismerő okleveleket állított ki.

— **Segítsük a menekülteket.** Az erdélyi menekültek segélyezésére Arad város főispáni hivatalába a következő adományok folytak be: N. N. 30, Binkits János borkereskedő Pankota 100, Terényi, Sándor erdőtanácsos Lugos 20, Hali Tibor és Gostiva Macedoné 50 korona. Az „Aradi Nővédelmi hivatal” arra kéri azokat, kiknek van még bármiféle nélkülözhető ruhaneműjük, küldjék azt be hozzá, József főherceg-ut (Maresch mellett) a hivatalos órák alatt, d. e. 9—12 és d. u. 4—7-ig, hogy szegény menekültek között kioszthassák.

— **Eljegyzés.** Nussbaum Lilykét eljegyezte Salgó Siegfried tart. cs. és kir. állatorvos Budapestről.

— **Egy lippal ügyvéd menekült kartársáért.** Kaptuk a következő sorokat: Látna azt a nemes buzgalmat, mellyel az „Aradi Közlöny” az erdélyi menekültek ügyét felkarolta, bátor vagyok azon kérelemmel járulni önközzöz, sziveskedjenek közhírré tenni, miszerint lippai ügyvédi irodámba szívesen fogadnék egy menekülő ügyvédet, vagy ügyvédjelöltet nagyon előnyös feltételek mellett, esetleg társnak fogadnám. Ha valaki reflektálna erre, sziveskedjék hozzám fordulni írásban, vagy pedig szombati napon Lippán irodámban felkeresni. Teljes tisztelettel Cioban Aurél dr.

— **Hadjótekonyság.** Bokor József esendőr-mester és Kurták Mihály népfelkelő (Hát-szeg) 10—10 koronát küldtek a hadiüzvegyeknek és az árváknak. A pénzt a redeltetési helyére juttatja az Aradi Közlöny kiadóhivatala.

Stockholm. Bukarestből jelentik: A megvert orosz-oláh haderők a legvégsőkig fogják védelmezni a fontos Csernavoda—Konstanza vasutvonalat. A hatvanöt kilométeres védelmi front Csernavoda előtt tizenhét kilométernyire húzódik. Az egész terepet Tuzlától huszonöt kilométerre lévő 119-cd magaslat uralja.

Lugano. A *Secolo* jelenti Bukarestből: A Konstanza—Csernavoda mögötti román területeken egész a Duna del-táig a polgári lakosságot eltávolították.

Zürich. Szófiából jelentik: A visszavonuló orosz román haderők eleinte a lökészerű német-bolgár támadás következtében pánik szerűen menekültek és még a harcedzett orosz haderők sem tudták megállítani a menekülő szerb haderőket. A német bolgár lovasság szakadatlanul elfog újabb oláh csapatokat, amelyek nem is védekeznek. A fogolyszám és a zsákmány állandóan emelkedik. Az adatokat együttesen fogják közzé tenni.

— **A „Fényezés elleni liga” kiállításának kudarca.** Budapestről jelentik: A fényezés elleni liga ruhakiállítása széles körökben megdöbbenést keltett magas áraival és luxus dolgáival. Pallavicini Györgyné grófné elnöknő kijelentette az újságíróknak, hogy a kiállítás kudarcot vallott s a mozgalom komolyságát aláásták az érdekelt kereskedők és ipartársulatok. A vezetőség, a zsüri kijátszásával a kiállításra drága luxus dolgokat csempészett be. Remélik, hogy a mozgalmat újjá szervezhetik s a gyakorlati életre hasznossá tehetik.

— **A gablonzi zsilipszakadás.** Gablonzból jelentik: A Weissen Desse zsilipének szakadása által okozott kár több millió koronára rug. Ötvenhat-hatvanan eltűntek, tizenhat hullát megtaláltak. Vessendorfban alig maradt épület, Tiefenbachban számos házat lerombolt az áradat. A mentésre kétszáz katonát vezényeltek ki.

— **Ferdinánd cár Lembergben.** Lembergben jelentik: Ferdinánd bolgár király tegnap este keresztül utazott Lembergben.

— **Letartóztatott igazgató.** Budapestről jelentik: Dénes Aladárt, a főváros műszerüzemének volt igazgatóját a hadviselés érdekei ellen elkövetett büntettek gyanúja alatt az ügyészség megkeresésére a vizsgálóbíró előzetes letartóztatásba helyezte. Dénes, aki felmentett katona, állásáról történt lemondása miatt elvesztette ezt a jogcímét és már ezredéhez bevonult. Ma délelőtt Timkó ügyész megkezdte kihallgatását. Dénes vezetése alatt az intézménynél állítólag háromnegyed millió korona hiány van.

— **Halálozás.** Berghoffer Károly 64 éves korában meghalt. Csütörtökön délután 3 órakor temetik a Beresényi Miklós-utca 15. számú házból.

— **Francia alkalmatlanok felülvizsgálása.** Genfből jelentik: A francia hadügyminiszter mondotta Humbert szenátornak: Az eddigi alkalmatlanokat újból felülvizsgálják.

— **Menekülteket keresnek.** A magyar-pécskai Vöröskereszt főközházban ápolás alatt levő Fülöp Istvánnak családja, felesége két kis gyermekével menekült Lupényból és semmi hírt sem tud róla. Ezután kéri családja feltalálásához min-

denki szíves közreműködését. A keresetnek neve: Fülöp Istvánné, született Lőrincz Anna s két kis gyermeke: Juliska és Magdas.

Visszaélés Betegh kormánybiztos nevével.

— Az Aradi Közlöny tudósítójától. —

A gyámoltalan menekülők, akiket az erdélyi határról kergetett meg a bal sors, mint a kormányvesztett hajó, ingadoznak a városok forgatagában. Rájuk szabadul a szélhámosok serege s a szerencsétlen ember vagyona lelkiismeretlen emberek prédájává válik. Minden utcáson csalog leselkednek rájuk, karmikba kerítik s azután nincs szabadulás.

Ez a sors jutott osztályrészül Szabó István gyertyavőremetei gazdálkodónak is. Szabó vagyona reneszánsz 1 tehénnel és 2 tinóval jutott el Kolozsvárra. Valahol a Vágóhid-téren állapodott meg s amíg ő a városban ismerőssel után nézett, Antal nevű öccsére bízta a jószágok felügyeletét. Alighogy eltávozott a gazda, odalépett a marhákat őrző Szabó Antalhoz egy külvárosi mészáros s azzal ijesztett rá, hogy az állatok széna hiányban éhen fognak döglenni. Az alaposan megpreparált menekült erre 580 koronáért eladta a két tinót. A vételárból csak 480 koronát fizetett ki, a többit — mondotta — majd akkor fizetem ki, ha a járhat is az én nevemre lesz írva. A vásár után megjött a városból a tulajdonos Szabó István is. A mikor megtudta, hogy öccse a jószágokat milyen poton árán vesztette, elment a mészáros lakására, hogy a két tinót visszaszerezze. A mészárossal nem tudott boldogulni s azért felment panaszra a kormánybiztoshoz.

A kormánybiztosi hivatal folyosóján adta elő panaszát az egyik titkárnak, ahol megígérték, hogy ügyét azonnal elintézik. Vissza, felé jövet, alig lehetett 20—30 lépésre, amikor utána futott egy koskásruhás úriember — így mondta el Szabó az esetet — s azt állította, hogy őt a titkár ur küldte, hogy ügyet intézze el, kocsiba ültette s elhajtattott a gazdálkodóval a mészáros lakására. Ott csak az asszony lévén otthon, ráparancsolt, hogy a tinókat nem szabad levágni, amíg világosság nem derül az ügyre. A székely ember nem győzött eleget hálálkodni a magas patronának, aki visszafelé jövet, utközben elkérte Szabótól a már kifizetett 480 korona vételárát, azzal, hogy ő majd letétbe helyezi. A becsületlen székely ember a pénzt minden gyanu nélkül rá bízta. Az eset után 3—4 nap múlva firtogtat felment a kormánybiztosi hivatalhoz, ahol eszedalkozással hallgatták elbeszélését. A kormánybiztosi hivatalban természetesen senkit meg nem bíztak azzal, hogy a becsapott emberrel a mészároshoz menjen; a nagylelkű ember szélhámos volt. A folyosón valószínűleg kihallgatta a székely embernek a panaszát s mikor az épületből távozott a panaszos, gyanulatlanságát arra használta fel, hogy kifossa. A kormánybiztos tisztására a rendőrség bevezette a nyomozást aszélhámos kézrekerítésére.

KÖZGAZDASÁG ÉS KÖZLEKEDÉS.

— **Fontosabb magántáviratok felvétele Aradon.** Nehány héttel ezelőtt amikor beszüntették Aradon a magántáviratok felvételét, az aradi kereskedelmi és iparkamara Varjassy Lajos polgármesterrel egyetemben felterjesztést intézett a kereskedelmi miniszterhez aziránt, tegye lehetővé, hogy ezután is feladhasanak Aradon fontosabb magántáviratokat. A kereskedelmi miniszter most arról értesítette a kamarát, hogy a régebben kiadott és most megújított rendeletek értelmében ennek fennáll a lehetősége. Ez alapon közli a kamara az érdekeltekkel, hogy mátol fogva ugy hadseregszállítás, mint igen fontos közérdekű ügyekben fellehet adni táviratokat nagyobb cégeknek és magánosoknak is Aradról. A táviratfeladás azonban bizonyos nehézségekkel jár. A táviratot először be kell mutatni a polgármesteri hivatalnak, amely elbírálja, hogy a sürgöny tartalma fontos közérdeket, vagy hadseregszállítást szolgál-e. Ennek megtörténte után a szöveg bemutatandó a városban székelő katonai állomásparancsnokságnak, amely hivatalos for-

mában rávezeti, hogy a távirat továbbítható. A táviratot nem közvetlenül a címzett nevére kell feladni, hanem ama város katonai állomásparancsnokságának címére, ahol a címzett lakik. A címzés tehát a következőleg történik: „Katonai állomásparancsnokság címén X. Y. kereskedő részére Budapest.” Ahol nincs katonai állomásparancsnokság, ott a címzés a magyar királyi esendőség útján történik.

= A Magyar Leszámloló és Pénzváltó Bank igazgatósága folyó hó 18-án megtartott ülésében megállapította a folyó év első felére vonatkozó mérlegét. A következőkben közöljük a nyereség- és veszteségszámlát: Jövedelem: Kamatszámla (Bank és áruosztály) 2,688.894.31 korona (tavaly 2,322.574.78). Jutalékszámla (Bank és áruosztály) 850.028.87 korona (705.358.84). Jelzálog és községi kölcsönüzlet 307.011.78 korona (302.409.45). Értékpapír és értékpapírbizományi üzlet, valamint társvállalatok 194.050.23 korona (84.572.91). Fiókok jövedelme 327.869.54 korona (410.261.51). Külföldi váltók és pénzek 102.984.30 korona (140.678.58). Budapesti és vidéki közraktárak 257.244.85 korona (186.754.50). Budapesti ingatlan jövedelme 56.140.50 korona (64.640.50). — Összesen 4,784.224.35 korona (4,193.251.07.) — Kiadás: Adók 368.489.61 korona (294.850.45). Tiszti fizetések és összes költségek (Bank és áruosztály) 1,738.916.62 korona (1,361.868.96). Kétes követelések leírása 215.000 korona (245.000). Összesen 2,317.386.23 korona (1,901.519.41.) — I. félévi nyereség 2,466.838.12 korona (2,291.731.66). Nyereségáthozat az előző évről 1,110.173.42 korona (512.033.75). Össznyereség: 3,577.011.55 korona (2,803.765.41). Mint ezekből az adatokból látható, az első félesztendő nyereségáthozat betudásával 3,577.011.55 korona nyereséggel zárult a megelőző üzletév első felének

2,803.765.41 korona összegű eredményével szemben, ha pedig az ezuttal 590.139.68 koronával nagyobb nyereségáthozatot nem tekintjük, akkor az első felév üzleti eredményeképpen 2,466.838.12 kor. mutatkozik, vagyis 175.106.46 koronával több, mint az 1915. esztendő megfelelő időszakában.

TÖRVÉNYKEZÉS.

§ **Ivánka Imre** fogságban marad. Budapest. A Kuria ma foglalkozott **Ivánka Imre** és társai ügyében beadott felebbezésekkel, amelyekben a védők azt kérték, hogy védeneciket a pozsonyi királyi törvényszék határozatával szemben, a legfelsőbb bíróság helyezze szabadlábra. A Kuria a felebbezéseket elutasította és a pozsonyi törvényszék által elrendelt letartóztatást **jóváhagyta.**

A szerkesztésért felel:

Rudnyánszky Endre távollétében:
Stauber József.

NYILTTÉR.

(Az ezen rovat alatt közölttekért nem vállalunk felelősséget.)

Nyomtatványok

csinos kivitelben készülnek az Aradi nyomda részvenytársaság nyomdájában

Özv. **Berghoffer Károlyné** szül. Szabó **Mária** mint mélyen sujtott hitves a maga, illetve gyermekai **Károly és Anna**, valamint számos rokon, ismerős és barátai nevében is mélyen megtört szívvel szomorúan jelentik a felejtethetlen jó férj, hőn szeretett édesapa, testvér, sógor nagybácsi, rokon és jóbarát

Berghoffer Károly

f. évi szeptember hó 19-én d. e. 1/8 órakor, életének 64-ik s boldog házasságának 10-ik évében, hosszas szenvedés és a halotti szentségek ájtatos felvétele után a Mindenható rendelkezéséhez képcst történi gyászos elhunytát.

Az Istenben boldogult földi maradványai f. hó 21-én d. u. 3 órakor fognak a **Bercsényi Miklós-utca 15. sz. gyászházból**, a róm. kath. egyház szertartásai szerint a helybeli felső temetőben örök nyugalomra helyeztetni.

Az engesztelő gyászmise áldozat az elhunytnak lelki üdvéért f. évi szeptember hó 22-én d. e. 1/8 órakor fog a helybeli főtiszt. **Minorita-atyák** szentegyházában az egek **Urának** bemutatni. 4904

Aldás és béke poraira!

Arad, 1916. évi szeptember hó 19-én.

Varga Imre első temetőkezelő intézete Arad, Andrássy-tér 13. Telefon nappal: 37. Éjjeli szolgálat: 738.

Franzeska Bertini.

Erdélyből menekült állatok eladása

és elhelyezése!

A „Hadiállatátvételi bizottság” által erdélyi menekültektől megvásárolt állatokat az alábbi egységáron fogja az arad-vármegyei m. kir. gazdasági felügyelőség eladni. Az állatok legkisebb árai:

I. osztályú ökrökért	kilogrammonként	4 50 korona
II. „ „	„	4.00 „
III. „ „	„	3.50 „
I. osztályú tehenekért	„	4.— „
II. „ „	„	3.— „
III. „ „	„	3.— „
Növendék jószágért:		
Tinó	„	3.— „
Úszó	„	2.50 „

Bivalyokért fenti árnál 1 koronával olcsóbban.

Az állatok esetleg tartásra vagy használatra is fognak az erre vállalkozó gazdáknál elhelyeztetni.

Érdeklődők közelebbi felvilágosítás végett forduljanak a m. kir. gazdasági felügyelőséghez (Vármegyeház. alispáni hivatal.)

7600—1916. pm.

Hirdetmény.

A cséplési munkálatok Arad sz. kir. város törvényhatósága területén túlnyomó részben befejeztetvén, a m. kir. miniszteriumnak 2978—1916. M. E. számú rendelete alapján a termelők buza, rozs, kétszeres, zab és árpa feleslegének közszükségleti célokra igénybe vételét és átvételét Arad város törvényhatóságának egész területére ezennel akrendelem.

Felhívom tehát Arad város törvényhatósága területén lévő minden termelőt, miszerint f. évi szeptember hó 18-tól szeptember 26-ig bezárólag a birtokában lévő felesleges buza, rozs, kétszeres, árpa és zab készletét bejelentse. A bejelentés mindenkor d. e. 9—12 óráig és d. u. 3—5 óráig a beváros Sarkad Erzsébet-, és Ujtelpen lakókra nézve a városbaza I. emeletén Zutor Andor tb. főjegyzőnél hivatala helyiségén, a Sága, Polttra és Gáiban lakókra nézve pedig a gáji alkapiányi hivatalnál történik.

A közszükségleti célokra igénybe vett felesleggel a termelő nem rendelkezhetik, azt fel nem használhatja, fel nem dolgozhatja, el nem idegenítheti, sem azon másnak jogot nem engedhet.

Az igénybevétel nem akadályozza azonban termelőt abban, hogy a birtokában lévő azon készleteket, amelyeket még az igénybevétel tárgyában a jelen felhívásban megjelölt határidő azaz szeptember 26-ig bezárólag vásárolni, megadni, vagy más módon eladni, a végzőnek kiszolgáltatassa.

Felhívom a termelő közönség figyelmét a többször idézett rendelet 6 §-ának azon rendelkezésére, mely szerint a hatóság előtt fel nem tárt, elrejtett és eltárolt készleteket a pénzügyőrség nyomozni fogja és a pénzügyőrség által feltárt készletek a fennálló rendelkezések értelmében kihágási eljárás során a törvény értelmében el fognak koboztatni.

Aki a rendelkezések bármelyikét megszegi, vagy megszegésénél bármilyen módon közreműködik, az, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágási követelést és 6 napos elzárással és pénzbüntetéssel büntetendő.

Aki a jelen rendelkezéssel közszükségleti célokra igénybe vett buza, rozs, kétszeres, árpa vagy zab készletét akár egészen akár részben jogellenesen felhasználja, elfogyasztja, elidegeníti, megsemmisíti vagy a közszükséglet kielégítése előtt egyéb módon jogellenesen elvonja, arra a törvényhatóság első tisztviselője az 1916. évi IV. t. c. 2. §-a értelmében a közszükséglet kielégítése előtt elvont készlet értékének kétszeresére terjedhető kártérítő összeget kaphat ki, a kártérítő összeg kiszatása a cselekmény elkövetőjének büntető jogi felelősségét nem érinti.

Arad, 1916. szeptember 15.

Varjassy, polgármester.

Láb- és kézizzadás

biztosan és leggyorsabban elmúlik, a „Peppo” folyadék és „Peppo” hintőpor segítségével.

Szárit! . . . Szagtalanít!!

Peppo folyadék ára használati utasítással 1 kor. 20 fill.
Peppo hintőpor . . . . . 1 kor. — fill.

Legfájdalmasabb tyukszemétől

is három nap alatt mindenki megszabadul a Hajós-féle ANAGALLIN használatával. Kezelése igen egyszerű, nem piszkos, nem ragadós. A beszerzésnél vigyázzon kell az ANAGALLIN szóra. Ara használati utasítással 1 korona.

Gyöngyfehér fogakat nyerünk a

Doré fogpaszta

használatával. Nem károsítja az érzékeny desinficiálja, utólagon keletkező. Ara egy porcellán-szellencének 80 fillér.

Fenti szerek kizárólagos készítője és egyedül nagy raktára:

HAJÓS ÁRPÁD

gyógyszertára Arad, Andrássy-tér 22. sz. (Mecyeházzal szemben.)

Jótállás a biztos eredményért.

Törvényesen védve.

Reitter Oszkár
nagybecskereki ny. főkapitány és faharom-
tenyészőnek nagyváradi tulajdonsága a

„Patkányin”
patkányirtó szer, (nem mérge) mely emberre és házi állatokra nem tartalmaz sem 18-
lúlmint minden más irtószert,
mely elegendő körülműl 60 patkány kirtáshoz. —
Minden adaghoz használati utasítás van mellékelve.
A biztos eredményért jótállás. Ismertető prospek-
tus, melyben le van írva, hogy különböző gazdaság-
ban hány adag használandó. Kérésre ingyen küld a
Patkányin gyár Vezetősége Nagybecskerekén. 4142

585—1916. végtr. sz.

Arverési hirdetmény.

Alulírott bírósági végrehajtó az 1881. évi LX. t. c. 102. §-a értelmében ezennel közzhírré teszi, hogy a nagyhalmágyi kir. bíróságnak 1916. évi P. 1084. sz. végzése következtében Trifon Szofia tiszafalvi lakos javára 50 kor. s jár. erejéig 1916. évi augusztus hó 1-én foganatosított kielégítési végrehajtás útján le- és felülfoglalt és 2600 koronára becsült következő ingóságok, u. m. szarvasmarha, felülépítmény, nyilvános árverésen eladottnak.

Mely árverésnek a n. halmágyi kir. bíróság 1916. évi V. Pk. 1241. sz. végzése folytán 50 kor. tőkekövetelés, ennek 1916. évi június hó 26. napjától járó 5% kamatai 1/2% váltódíj és eddig összesen 31 kor. 25 fillérben bírósági már megállapított költségek erejéig, Tiszafalván leendő megtartására 1916. évi szept. hó 30-ik napjának d. u. 4 órája határidőül kitűzték és ahhoz a venni szándékozók ezennel oly megjegyzéssel hivatnak meg, hogy az érintett ingóságok az 1881. évi LX. t. c. 107. és 108. §-ai értelmében készpénzfizetés mellett, a legtöbbet ígérőnek, szükség esetén becsáron alul is el fognak adatni.

Amennyiben az elárverezendő ingóságokat mások is le- és felülfoglaltatták és azokra kielégítési jogot nyertek volna, ezen árverés az 1881. évi LX. t. c. 120. §-a értelmében ezek javára is elrendeltetik.

Kelt Nagyhalmágyon, 1916. évi szeptember hó 11. napján.

Riedl Akos,
kir. jbir. végrehajtó.

4961

özv. Szalkai Arminné
hímző és fehérnemű üzlete, előnyomda Arad, Weitzer János. u. 13. (Főpostával szemben.)
Női és férfi, gyermek kelengyék, imézeti és kórházi fehérneműek, legfinomabb anyagból, szines és fehér hímzések, fehérnemű varrások olcsó árban készülnek. —
Uz! leányok fehérnemű varrás, hímzés és szabás tanítására felvételnek. 5418

Ugyes, megbízható vaskereskedő segéd és 1 tanuló azonnali kielégítésre

alkalmazást nyer

Messzer Árminnál Pankotán. 4964

Ablakredők

Valódi amerikai önműködő ablakredőnyök gyári rak-tára.

Gyermekkecsik

valamint összecsuksukható

nyugvó-ágyak nagy választékban.

Zimmermann Ignác

norinbergi díszmü- és játék-
áru üzletében. 2181

Arad, Szabadság-tér 21.

Márkát

bevált 4916

Goldschmidt Sándor

banküzlete Arad, Minorita-palota.

URANIA SZINHÁZ. 2417

Magyarországon itt először!

A Géza szerelme.

Szerelmi mese.

„EOS”

tiszta zsiranyagból készült

cipőtisztító

megint kapható minden színben

1 doboz **90** fillér 4623

CIPŐTŐZSDE

Andrássy-ut 22. :: Telefon 10—44.

Értesítés!

Az **„IBOLYA DORÉ”** készítményeink a mai naptól kezdve a következő árakban kerülnek forgalomba: Ibolya Doré-crém egy tégely K 1.50, Ibolya Doré-szappan 1 darab K 1.50, Ibolya Doré-tej 1 üveg 1.50, Ibolya Doré-hölgyper 1 doboz K 1.50.

Legjobb fekete v. barna Egy pár perc alatt bármely haját vagy bajuszt a legszebb állandó fekete színre lehet festeni, anélkül, hogy a színt le lehet mosni,

Hajfestő a „Melogen”. Ára 2.40 korona.

Szőrvesztő-Depillor. El kitéző, a maga nemében páratlan szerrel minden alkalmasan szőrt aró, nyak vagy karokról stb. minden fájdalom nélkül pár perc alatt okvetlen eltávolítható. — Ára utasítással 1 korona.

A lentl szerk kap-
hatók a készítőnél

Hajós Arpád gyógyszer-tárában

ARAD, Andrássy-tér 22. sz.

Alapítotott 1886. évben az Aradmegyei Közköznáz számára

Apró hirdetések.

Füdnivaló az apróhirdetésekről:

Az apróhirdetések díja a szavak száma szerint számítható.

Minden szó 6 fillér. Vastagabb betűkkel 12 fillér.

Vastagabb betűkkel kivánt szavak aláhúzással jelzandők.

A legkisebb hirdetés 80 fillér. Az apróhirdetések előre fizetendők.

A hirdetések eljutása 1/6 óráig vétehető fel.

A kiadóhivatal fenntartja magának a jogot, hogy az olyan apróhirdetés azé vegyék, amelyik tartalma nál fogva eredeti alakjában nem közölhető, megváltoztassa.

Levelezés.

Hírnök

levele van, kérem átvenni, „Discordia” 4983

Eladás.

2-3 jóvácseltes

gymnasium vagy reáliskolai tanulót elvitására vesz tanítónő. Cim a kiadóhivatalban 4925

Oktatás.

VII. gimnázium tanítónő

elvállal I-VI osztályig felsőbb leányiskolai vagy gimnáziumi magántanítónő feladatát teljesen, esetleg egyes tantárgyakból vizsgára előkészíteni. Cim a kiadóhivatalban. 4900

Okl. tanítónő

elvállalja magántanulók oktatását. Cim a kiadóhivatalban. 4906

Mr. Fiala Ernő - Arad.

Chorin Aron-utca 1. Felvesz bentlakó rendes és magántanulókat. Előkészít felelőséggel összevont magánvizsgálatokra is. Prospektust készséggel küld. 4364

Akkáma azt keres.

Fiatallány

ki a háztartásban segítkezne, nem túl is beszél, gyermekek mellé ajánlkozna. Inkább jó bánásmódrú mint nagy fizetésre reflektál. Cimeket a kiadóba kér. 4907

Fűszerkereskedő segéd

hadmentes 17 éves, keresztény szonali bélepésre állást keres. Cimeket a kiadóba kér. 4960

Művelt

árva magyar kisasszony, intelligens, urcsaárhoz gyermekek mellé a közik, esetleg e emi iskolás gyermekeket vizsgára előkészít. Cimeket a kiadóba kér. 4010

Egy fiatal háziorv.

és vegyes szakmában jártas kereskedő segéd azonnali bélepésre állás: keres. Vass József, Alváca (Hunyadmezeje) 4943

Konyha.

gyümölcsös, szőlő kertész állást keresek. Ajánlatok „Konyhakert” jellegre a kiadóhivatalba küldendők. 4942

Polgári lakókat

és keresek tanfolyamot végzett kisasszony állást keres. Cim a kiadóban. 4952

Akkáma más nyel.

Irodai teendőben

gyakorlott gép- és gyorsírás tudó férfi vagy női hivatalnok, azonnali alkalmazást nyer Hadí Termény Részvénytársaság Elrendeltségénél, Aradi Első Taxarekpenztár épületében. 4988

Úgyes var. ócsányok

azonnal felvételnek valamin: tárlókények fizetéssel. Női divatterem, Bathyan-utca 32/a. 4950

Correspondenti keresek

az iskolák megnyitására I-V. közép osztályba járó gyermekek mellé vidékre. Lehet felsőbb osztályba járó diák, vagy nő is. Cim a kiadóhivatalban. 4931

Jegyzői irodában

okleveles vagy jártas egyént keresek. Cim: Kőrjegyző, Barza, Borosszabes mellett. 4935

Házfelügyelő

afánkodik ki szerelői, és más előforduló munkákat végzi. Cim a kiadóban. 4979

Egy ügyes lila

kifutónak, éjjelre, nyomdánkban felvétetik.

Ingatlan.

Uj, adómentes

3 szobás magánház villany- és vízvezeték bevezetéssel eladó. Bővebbet a kiadóhivatalban. 4970

10-20 holdas

kisbirtokot keresek megvételre, 10 évi törlesztésre. Ajánlatok „Kisgazda” jellegre a kiadóhivatalba küldendők. 4941

Lakást keres.

Egyedülálló

házipár keres 3-4 szobás modern lakást október vagy november 1-ére. Cimet a kiadóba kér. 4958

Kiadó lakás.

Egy 3 szobás

modern lakás, minden mellékhelyiséggel. kiadó november 1-re. Kasza-utca 6-7. 4986

2 szobás

udvari lakás szonalmra kiadó. Kis-nica 4. sz. 4928

Gyógyvizset.

Ar angel

fájdalomcsillapító Bengus balsemot teljesen pótolja a Hebs-Földes féle fájdalomcsillapító balsem, teljesen azonos összetételű, mint a Bengus balsem ára 2 korona. Földes gyógyszerár, Hebs gyógyszerár. 12

Üzletek.

Cukrászda.

Igen jól bővelmező cukrászda, főközfizetellel, visszavonulás miatt eladó, esetleg megfelelő értékű házzal elcserelehető. Bővebbet Varga cukrász, Sza' adszár-tér. 4817

Vásárolni

Ma'it hálo-zobabuzer

és ebédit butorok eladók. Cim Iona-utca 18 szám. 4969

Pedál-szombatom

jutányos Arban eladó Daróc Györgynél, Bocskai-tér 3. sz. 4982

Szőlőszőlők és szőlők

kiváló minőségben, jutányos áron beszerezhetők Opácsi hitelszövetkezettől, Opácsi (Aradm.) 4901

Tűzifa eladás.

Az Acsev. alvával erdőüzlet megkerdi tűzif termékeinek eladását. Selejtmentes bükkbőg és dorongfa, waggontelekekben megrendelhető az Aradi és Csanádi Egyesült Vauatak erdőüzletvezetőség-nél, Arad, József főherceg-ut 22., földszint. 4366

Órzi takarmány bered

vetési célra kapható. Nemes Góza cég, Arad. 4947

Tábori élelm. k.

levelező-lapok, levelek és papírúruk nagyban és kicsinyben jutányos áron kaphatók Pichler Sándor papírkereskedésében és könyvnyomdájában Arad, Szabadságtér. Telefon 308. 611

Külföldi

Egy nagyobbüzlet

berendezett méhes, házak, szőlős- és veteményes kertek és a hozatartós összes melléképületekkel együtt bérbe, esetleg szabad kezéből eladó. Cim a kiadóhivatalban. 4927

Az Anusol

aranyér-kupokát mindenben pótolják a Haemorrhoid-kupok, azonos összetételű fő gyán hatású is teljesen azonos, ára 8 korona. Földes gyógyszerár, Hebs gyógyszerár Arad. 12

Tűzifa eladás

waggon'ete'enként

Bővebb felvilágosítást ad:

Kera János és Treai

tűzifatelepe 4827

861, 510m te Bokeros-B 51.

Klink Sándor

Erdély első orgona, zongora készítője és hangolója. Lakik: Arad, Deak Ferenc-utca 15. sz, ajtó 3.

Elvállal mindenemű orgona és zongorajavitását és hangolását

jutányos áron. — Mint erdélyi menedzser a nagyérdemű közönség szives támogatását kéri. 4977

Kovácsi hegyközségtől.

Hirdetmény.

Kovácsi hegyközség területén a szüret 1916. évi szep-tember hó 25-én veszi kezdetét, miről a szőlőbirtokosok és borvevők értesítettnek.

Felhivatnak az összes szőlőbirtokosok, hogy hegybér-adjukat a szüret megkezdése előtt fizessék ki.

Kovácsi 1916. évi szeptember hó 18-án.

Josita János,

h. sz. jegyző.

4978

id. Schauer Miklós,

h. sz. elnök.

A szépségápolás titka a fennszenált szépségápoló helyes megválasztásában rejlik!

Rozsnyay kitűnő Serail arc-szépítő különlegességei mind kipróbált jó hatású készítmények, amelyet bárki bizalommal használhat.

Rozsnyay Serail arckenőcső. Kis tégely 1 kor.

Rozsnyay Serail krémje nagy tégely 1.80 k.

Rozsnyay Serail szappan. Egy darab 1 kor. 50 fillér.

Rozsnyay Serail szappan. Egy darab 1 kor. 50 fillér.

Rozsnyay Serail szappan. Egy darab 1 kor. 50 fillér.

Rozsnyay Serail szappan. Egy darab 1 kor. 50 fillér.

Rozsnyay Serail szappan. Egy darab 1 kor. 50 fillér.

Rozsnyay Serail szappan. Egy darab 1 kor. 50 fillér.

Rozsnyay Serail szappan. Egy darab 1 kor. 50 fillér.

Rozsnyay Serail szappan. Egy darab 1 kor. 50 fillér.

Rozsnyay Serail szappan. Egy darab 1 kor. 50 fillér.

Rozsnyay Serail szappan. Egy darab 1 kor. 50 fillér.

Rozsnyay Serail szappan. Egy darab 1 kor. 50 fillér.

Rozsnyay Serail szappan. Egy darab 1 kor. 50 fillér.

Rozsnyay Serail szappan. Egy darab 1 kor. 50 fillér.